ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 73ον ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ, 1937. Ἀριθ. 10

Η ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΣ

Οὕτως ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἡ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα σημειωθεῖσα ἐξέγερσις ἐν τῇ Δυτικῇ καὶ Κεντρικῇ Εὐρώπῃ κατὰ τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν καὶ καταχρήσεων, αἱ ὁποῖαι εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Πρῶτος ὁ Λούθηρος ἐν Γερμανίᾳ, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς κατόπιν ὁ Ζβίγγλιος καὶ ὁ Καλβῖνος ἐν Ἑλβετίᾳ, ὕψωσαν τὴν φωνήν των κατὰ τῆς θρησκευτικῆς καταπτώσεως, ἥτις ἐβασίλευεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ, καὶ ἐκάλεσαν τοὺς Χριστιανοὺς εἰς πνευματικώτερον Χριστιανισμόν. Οἱ ἀρχηγοὶ οὗτοι δὲν ἐκήρυξαν νέαν θρησκείαν οὔτε ἐζήτησαν νὰ ἱδρύσουν νέαν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν. Ἐὰν συνεπείᾳ τῆς ἐξεγέρσεώς των καὶ τοῦ κηρύγματός των ἐπῆλθε μέγα ρῆγμα εἰς τὴν ὑπάρχουσαν Ἐκκλησίαν καὶ μέγα τμῆμα αὐτῆς ἀποσπασθὲν ἀπετέλεσεν Ἐκκλησίαν ἀνεξάρτητον τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, τοῦτο δὲν ἀπετέλει τὸν σκοπὸν τῆς Ἀναμορφωτικῆς κινήσεως. Ἡ Ἀναμόρφωσις τοῦ 16ου αἰῶνος ἀπέβλεπεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ εἰς τὸν καθαρισμὸν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας ἀπὸ ὅλας τὰς ἀνθρωπίνας προσθήκας καὶ μεταβολάς, αἵτινες βαθμηδὸν εἶχον ἐπενεχθῆ εἰς τὴν διδασκαλίαν, τὴν λατρείαν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας διὰ μέσου χιλίων ἐτῶν ἀμαθείας καὶ πνευματικοῦ σκότους.

Οἱ Ἀναμορφωταὶ διεμαρτυρήθησαν κατὰ τῆς ἀξιοθρηνήτου καταστάσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐζήτησαν νὰ ἐπανέλθῃ αὕτη εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ ἁπλότητα τῆς Ἐκκλησίας τῶν πρώτων τριῶν αἰώνων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐκλήθη τὸ κίνημά των ***Διαμαρτύρησις*** ἢ ***Προτεσταντισμός***. Τὸ κίνημα δὲ αὐτὸ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐκ τῶν ἔνδον ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας, ὄχι εἰς τὴν διάσπασιν αὐτῆς. Ἡ διάσπασις ἐπῆλθε, διότι ὁ Παπισμὸς δὲν ἐδέχθη οἱανδήποτε ἀναμόρφωσιν, ἀλλ' ἀφώρισε καὶ κατεδίωξε καὶ ἐξεδίωξε τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ζητοῦντας τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων· καὶ οὕτως ἐδημιουργήθη ἡ Ἀναμεμορφωμένη ἢ Εὐαγγελικὴ Ἐκκλησία, ἐκ τῶν οὕτως ἐκδιωχθέντων καὶ ἀφορισθέντων, ἀφοῦ ἄλλως τε κατεβλήθη ὑπερτάτη προσπάθεια ἐκ μέρους τοῦ Παπισμοῦ, ὅπως διὰ μέσου τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας καταπνιγῇ ἡ Διαμαρτύρησις διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου. Ἀλλ' ἡ προσπάθεια αὕτη ἀπέτυχε (καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν εἰμὴ νὰ ἀποτύχῃ), διότι ὁ κόσμος εἶχε πλέον ἀφυπνισθῆ ἐκ τοῦ ληθάργου καὶ τοῦ πνευματικοῦ σκότους τοῦ Μεσαίωνος καὶ οὐδεμία ἀνθρωπίνη δύναμις ἦτο ἀρκούντως ἰσχυρά, ὥστε νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ ἀφυπνισθέντα πνεύματα εἰς τὴν προτέραν ὑποδούλωσιν. Ἡ Εὐαγγελικὴ Ἀναμόρφωσις συνέπεσε σχεδὸν μὲ τὴν Ἀναγέννησιν τῶν Γραμμάτων, τὴν ἐφεύρεσιν τῆς τυπογραφίας, τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ Νέου Κόσμου καὶ

ἄλλα παρόμοια κοσμοϊστορικὰ γεγονότα, καὶ ὁμοῦ μὲ αὐτὰ ἤνοιξε τὰ παράθυρα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ἀφῆκε νὰ εἰσέλθῃ φῶς εἰς τὴν προτέραν σκοτίαν.

Ἡ θρησκευτικὴ Ἀναμόρφωσις τοῦ 16ου αἰῶνος δὲν εἶχεν ὡς μοναδικὸν ἀποτέλεσμα τὴν ἐπάνοδον σπουδαίου τμήματος τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν καθαρότητα καὶ ἁπλότητα τοῦ Ἀποστολικοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὑπῆρξε μέγας συντελεστὴς εἰς τὴν ἵδρυσιν καὶ τῶν πολιτικῶν ἐλευθεριῶν, αἵτινες ἀποτελοῦν τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ—εἰς τὴν καθιέρωσιν τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως καὶ τοῦ λόγου καὶ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ. Διότι ἡ Ἀναμόρφωσις ἔθραυσε τὰς ἁλύσσεις, ἃς ἡ πανίσχυρος Ἐκκλησία τοῦ Μεσαίωνος εἶχε σφυρηλατήσει διὰ τὰς συνειδήσεις τῶν ἀτόμων καὶ τῶν κοινωνιῶν.

Καὶ κατώρθωσε τοῦτο ἡ Ἀναμόρφωσις τοῦ 16ου αἰῶνος (α) Διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἁγ. Γραφῆς ἀπὸ τοὺς περιορισμούς, μὲ τοὺς ὁποίους ἡ Ἐκκλησία τοῦ Μεσαίωνος τὴν εἶχε περικλείσει. Ἡ δὲ Ἁγία Γραφή, παραδοθεῖσα ἐλευθέρα εἰς τοὺς λαοὺς τῆς γῆς διὰ τῆς μεταφράσεώς της εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τῆς ὑφηλίου, ἀφύπνισε τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς ἐδίδαξε τὴν ἀληθῆ θρησκείαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. (β) Διὰ τῆς κηρύξεως τῶν μεγάλων ἀρχῶν τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἤτοι, τοῦ δικαιώματος τῆς ἐλευθέρας μελέτης καὶ ἑρμηνείας τοῦ Θείου Λόγου, ὅπερ ἔχει πᾶς ἄνθρωπος, καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ νεκρὰ ἔργα τοῦ Ἰουδ. Νόμου, τοὺς κενοὺς τύπους καὶ ἱεροτελεστίας, δι᾿ ὧν οἱ ἄνθρωποι βαθμηδὸν ἐπενέδυσαν καὶ κατέστησαν ἀγνώριστον τὴν ἁπλῆν καὶ ζωντανὴν θρησκείαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Εὐαγγελικὴ λοιπὸν Ἀναμόρφωσις τοῦ 16ου αἰῶνος ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ διὰ τὸν κόσμον, καὶ διότι ἐδίδαξε τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸν καθαρὸν Χριστιανισμὸν τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων καὶ διότι ἐκήρυξε καὶ ἐκαλλιέργησεν εἰς τὰς ἀνθρωπίνας κοινωνίας τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως, τοῦ λόγου καὶ τῆς πνευματικῆς ἐρεύνης. Διὰ τοῦτο ὁ κόσμος ὀφείλει νὰ αἰσθάνηται εὐγνωμοσύνην καὶ σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἀπτοήτους ἀρχηγοὺς τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀναμορφώσεως, διὰ τὸ θαρραλέον αὐτῶν ἔργον, ὅπερ τοιαῦτα ἀγαθὰ μετέδωκεν ἔκτοτε εἰς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἰδίως εἰς τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα ἀνεξαρτήτως δόγματος.

Οἱ Εὐαγγελικοὶ Χριστιανοὶ ἁπανταχοῦ τῆς ὑφηλίου, ἀνερχόμενοι σήμερον εἰς 220 ἑκατομμύρια ψυχῶν, ἑορτάζουσι τὴν 1ην Κυριακὴν τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου ἑκάστου ἔτους ὡς «Κυριακὴν τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀναμορφώσεως» εἰς ἀνάμνησιν τοῦ κοσμοϊστορικοῦ τούτου γεγονότος.

Η ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ 16ΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

«Τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φέγγει καὶ ἡ σκοτία δὲν κατέλαβεν αὐτό». (Ἰωάν. α. 5).

Ἀφ᾿ ὅτου ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς πτώσεώς του ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν Θεόν, ἐβυθίσθη εἰς σκότος βαθύ. Ἡ ἁμαρτία ἐσκότισε τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, διότι ἀφήρεσε τὸ φῶς τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ· καὶ ὁ ἄνθρωπος παρεδόθη εἰς τύφλω-

σιν πνευματικήν. Ὥστε ἡ ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μία μακρὰ πορεία εἰς τὰ σκοτεινά.

Ὑπῆρξαν ἐν τούτοις ἐποχαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν, ὁπότε τὸ σκότος ἦτο πυκνότερον ἀπὸ ἄλλοτε. Ἐποχαί, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἀποστασία ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον, ἡ ἁμαρτία, ἡ ἄγνοια, ἡ δεισιδαιμονία καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐκμετάλλευσις ἔπνιγον πράγματι τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν, ἐστραγγάλιζον τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν. Ὑπῆρξαν καιροί, κατὰ τοὺς ὁποίους καὶ τὸ φῶς ἀκόμη εἶχε μεταστραφῆ εἰς σκότος, δηλαδὴ καὶ ἡ γνῶσις τῶν πνευματικῶν πραγμάτων συνετέλει μᾶλλον εἰς τὴν παραπλάνησιν παρὰ εἰς τὴν ὁδηγίαν τῶν ἀνθρώπων. «Ἐὰν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ ἦναι σκότος, τὸ σκότος πόσον;» Δὲν ὑπάρχει δὲ τίποτε χειρότερον καὶ τραγικώτερον ἀπὸ τὴν διαστροφὴν τοῦ πνευματικοῦ αἰσθητηρίου.

Τοιαύτη ἐποχὴ ἦτο ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Εἰς τὴν οἰκουμένην ὁλόκληρον ἐβασίλευεν ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν σκότος ἀφόρητον. Τόσον ὥστε τὸ καλλίτερον, ὅπερ εἶχον νὰ συμβουλεύσουν εἰς τὸν ἀπογοητευμένον κόσμον οἱ κορυφαῖοι φιλόσοφοι τῆς Ρώμης ὡς μόνην διέξοδον ἀπὸ τὰ δεινὰ τῆς ζωῆς, ἦτο ἡ αὐτοκτονία.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι διδάσκαλοι τοῦ νόμου, οἱ ὑποτιθέμενοι φύλακες τῆς ἱερᾶς παρακαταθήκης τοῦ Ἰσραήλ, οἱ κατὰ σάρκα ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, δὲν εὑρίσκοντο εἰς πολὺ καλλιτέραν κατάστασιν. Δι᾿ αὐτούς ἐλέχθη ὅτι ἦσαν τυφλοὶ ὁδηγοὶ τυφλῶν. Διότι διύλιζον τὸν κώνωπα καὶ κατέπινον τὴν κάμηλον, ἀπεδεκάτιζον τὸν ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον, ἐνῷ ἐλησμόνουν τὰς σοβαρὰς καὶ ρητὰς διατάξεις τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως τοὺς περιέγραψεν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἦσαν ὅμοιοι μὲ τάφους ἔξωθεν μὲν καλλωπισμένους καὶ ἐστολισμένους, ἔσωθεν δὲ γέμοντας ἀπὸ ὀστέων νεκρῶν καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.

Εἰς τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἦλθεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, καὶ ἀπεκάλυψε τὴν τυφλόπητα καὶ τὸ σκότος, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο βυθισμένος ὁ κόσμος, ἐφώτισε δὲ πᾶσαν ψυχήν, ἥτις εἰλικρινῶς ἐξεζήτει τὴν ἀλήθειαν. Καὶ καθὼς εἰς ἓν σκοτεινὸν δωμάτιον τὸ φῶς φαίνεται λαμπρότερον, οὕτω πως καὶ τὸ φῶς τοῦ Ἡλίου τῆς Δικαιοσύνης μέσα εἰς τὸ ἐπικρατοῦν τότε σκότος ἔλαμψεν ἐν ὅλῃ του τῇ δόξῃ. Διότι «τὸ «φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φέγγει καὶ ἡ σκοτία δὲν κατέλαβεν αὐτό», δηλαδὴ ἡ σκοτία δὲν ἦτο ἱκανὴ νὰ τὸ ὑποτάξῃ καὶ σβύσῃ. Τὸ φῶς διατηρεῖ πάντοτε τὴν ἰδιότητα ταύτην ἀπέναντι τοῦ σκότους—θριαμβεύει.

Ἐποχὴ παχυλοῦ σκότους ἦτο καὶ ἡ ἐποχή, καθ᾿ ἣν ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς νὰ φωτίσῃ τὰς συνειδήσεις ὀλίγων τέκνων Του κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ὥστε νὰ ὑψώσουν φωνὴν διαμαρτυρίας ἐναντίον τῆς κατακρατήσεως καὶ ἀποκρύψεως τῆς ἀληθείας, ἐναντίον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς ἀμαθείας τοῦ κόσμου, ἐναντίον τοῦ δεσποτισμοῦ ὅστις ἐκράτει δεσμίους τὰς ἀνθρωπίνας συνειδήσεις, ἐναντίον τῆς παραπλανήσεως τοῦ ἀνθρώπων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ αἰώνια αὐτῶν συμφέροντα. Διότι ποία ἦτο ἡ πνευματικὴ κατάστασις τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου πρὸ τῆς Ἀναμορφώσεως;

Εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν μετὰ τὴν ὁριστικὴν ἐπικράτησιν εἰς τὸ Βυζάντιον τοῦ καλογηρισμοῦ καὶ λατρείας τῶν τύπων, κατόπιν τῆς διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου

ἐξοντώσεως τῶν ὁπαδῶν τοῦ ἀναμορφωτικοῦ κινήματος τοῦ 8ου αἰῶνος, πᾶσα κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πνευματικὴ ζωὴ ἐξέλιπε σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου.

Τὸ ἱεραποστολικὸν πνεῦμα ἔσβυσεν, ἀφοῦ τὸ σύστημα τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν ἐχαλκεύθη ὄχι μόνον ἐνέκρωσε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἀπέκοψε τῆς τρεχούσης ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπέσκαψεν αὐτὰ τὰ θεμέλια τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τέλους πάσχον ἀπὸ ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν μαρασμόν, ὑπέκυψεν εἰς τὴν Μουσουλμανικὴν κατάκτησιν.

Πρὶν ἔλθη ἡ σῆψις καὶ ἡ ἀποσύνθεσις, προηγήθη ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ καὶ καθαροῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἀντεκατεστάθη ἀπὸ κομβολόγιον ἀνθρωπίνων ἐνταλμάτων, ἐξωτερικῶν τύπων καὶ συγκεχυμένων ἰδεῶν. Τοιουτοτρόπως ἡ παρακμὴ ἦλθεν ὡς νόμος φυσικὸς ἀναπότρεπτος.

Εἰς δὲ τὴν Δύσιν ὁ κατήφορος ἦτο ἔτι φοβερώτερος. Ἀντὶ νὰ παραπέμπηται ὁ ἁμαρτωλὸς εἰς τὸν Χριστὸν διὰ συγχώρησιν, παρεπέμπετο εἰς τὰ ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ εἰσπράξουν χρῆμα διὰ νὰ μεταδώσουν (;) οἱανδήποτε εὐλογίαν ἐκ Θεοῦ. Ὁ γραπτὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶχε τεθῆ κατὰ μέρος. Τὸ ἁπλοῦν κήρυγμα τῆς σωτηρίας διὰ πίστεως εἰς τὸν Χριστὸν ἀντεκατεστάθη δι᾽ ἑνὸς πολιτικοθρησκευτικοῦ συστήματος, τοῦ ὁποίου οἱ κορυφαῖοι πολλάκις κατήσχυνον ὄχι μόνον τὴν ἰδιότητα τοῦ πνευματικοῦ ἡγέτου ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρώπου Σκεφθῆτε ὅτι μόνον τὸ γεγονὸς τῶν περιφήμων «συγχωροχαρτίων». Σκεφθῆτε ὅτι ἐν ὀνόματι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ζῶντος Σώματος τοῦ Κυρίου, περιήρχοντο πράκτορες πωλοῦντες ἀντὶ χρημάτων τίτλους διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν. Ἂν τὸ παράδειγμα τῶν συγχωροχαρτίων ἦναι χονδροειδές, δὲν εἶναι ἐν τούτοις μοναδικόν. Σειρὰ ὁλόκληρος περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον χονδροειδῶν ἐκμεταλλεύσεων τῆς εὐπιστίας καὶ τῆς δεισιδαιμονίας τοῦ κόσμου ἐλυμαίνετο τὴν Ἐκκλησίαν.

Ἀναμφιβόλως ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εὑρίσκοντο εὐσεβεῖς ψυχαί, αἵτινες διετήρησαν παρ᾽ ὅλον τὸ σκότος στοιχεῖα τοὐλάχιστον τῆς πραγματικῆς θρησκείας τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ καθ᾽ ὅσον τὸ σκότος ἐγίνετο πυκνότερον, τόσον ἐντονώτερον διεκρίνετο τὸ φῶς τῶν τοιούτων ὀλίγων πεφωτισμένων. Οὕτω πολὺ πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν μεγάλων Ἀναμορφωτῶν, τοῦ Λουθήρου ἐν Γερμανίᾳ καὶ τῶν Καλβίνου καὶ Ζβιγγλίου ἐν Ἑλβετίᾳ, ὑπῆρξαν διάφοροι, οἵτινες ἐζήτουν πνευματικωτέραν λατρείαν καὶ πνευματικώτερον θρησκευτικὸν περιεχόμενον ἀπὸ ἐκεῖνο ὅπερ τοῖς προσέφερεν ἡ Παπικὴ ἐκκλησιαστικὴ δικτατορία. Πολὺ πρὸ τοῦ Λουθήρου, μᾶς λέγει ἡ ἱστορία, ὑπῆρξαν ἐν Γερμανιᾳ κύκλοι μικροὶ συμπροσευχομένων Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι οὐσιαστικῶς ἀπέρριπτον ὅλας τὰς παραλόγους καὶ ἀντιευαγγελικὰς δοξασίας τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας. Ὑπῆρξαν ἀπὸ τοῦ 12ου αἰῶνος οἱ γνωστοὶ εἰς τὴν ἱστορίαν Βαλδένσιοι ἀδελφοί, οἵτινες ἀπεχώρησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Ἦτο μόλις περὶ τὸ 1384 ὅτε ὁ Wycklif ἤκμασεν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ τὰ συγγράμματά του ἦσαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα διεδόθησαν εἰς τὴν Εὐρώπην, διήγειραν τὸν Ἰωάννην Χοὺς εἰς τὴν Βοημίαν νὰ ὑψώσῃ φωνὴν διαμαρτυρίας κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καταχρήσεων καὶ τῶν ἀντιευαγγελικῶν δοξασιῶν καὶ νὰ ὑποστῇ μαρτυρικὸν θάνατον ἐπὶ τῆς πυρᾶς.

Ὁλόκληρος ἡ συνείδησις τῆς πραγματικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς φαίνεται ὡσὰν νὰ ἐσείετο ἀπὸ ἀγανάκτησιν. «Τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φέγγει». Ἡ σκοτία, δόξα εἰς τὸν Θεόν, δὲν τὸ κατέλαβε! Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν ἀφῆκε τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ ἐπὶ τέλους ὅταν τὸ ἐμπόριον τῶν συγχωροχαρτίων ἔφθασεν ἐπισήμως εἰς Γερμανίαν, ὁ Μαρτῖνος Λούθηρος, ἕνας πεπαιδευμένος Αὐγουστινιανὸς καλόγηρος, ὅστις μετὰ ὁλόκληρον σειρὰν ψυχικῶν συγκλονισμῶν, κρίσεων καὶ περιπετειῶν, ἀνεκάλυψε διὰ τῆς μελέτης τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ ὅτι συγχώρησις τῶν ἁμαρτιῶν χορηγεῖται δωρεὰν διὰ πίστεως, ἐκαυτηρίασε τὴν ἀγυρτείαν τῶν συγχωροχαρτίων ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς Βιττεμβέργης καὶ ἀργότερον ἐτοιχοκόλλησεν εἰς τὴν ἐξώθυραν τῆς Ἐκκλησίας τὰ 95 ἐπιχειρήματά του—τὰς «θέσεις» του—ἐναντίον τῆς καταχρήσεως αὐτῆς καὶ πολλῶν ἄλλων τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας.

Μυριάδες ψυχῶν ἦσαν ἕτοιμαι νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ἡ ψυχὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐξηγέρθη. Καὶ ὅταν ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἔσω διόρθωσις ἦτο ἀδύνατος, διότι οἱ πνευματικοὶ δυνάσται ὄχι μόνον δὲν ἐπωφελήθησαν τῆς εἰλικρινοῦς φωνῆς τῶν Ἀναμορφωτῶν ἀλλ' ἐζήτησαν διὰ τῆς βίας νὰ τὴν πνίξουν, οἱ ὀπαδοὶ τῆς Ἀναμορφώσεως ὁριστικῶς ἀπεχωρίσθησαν τοῦ ἀντιευαγγελικοῦ συστήματος καὶ ἤρχισαν νὰ ὀργανοῦνται.

***

Ἐπικρατεῖ γενικῶς μία πλάνη ἐν σχέσει μὲ τὸ Ἀναμορφωτικὸν θρησκευτικὸν κίνημα τοῦ 16ου αἰῶνος. Πολλοὶ τὸ ἀντιλαμβάνονται ὡς μίαν ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων, τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Βεβαίως εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ διάδοσις τῶν γραμμάτων συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀφύπνισιν πολλῶν συνειδήσεων. Ἀλλὰ πράγματι ἀπὸ τῆς Χριστιανικῆς σκοπιᾶς μόνον ἐκ Θεοῦ ἦτο τὸ ἔργον. Διότι ἡ Ἀναμόρφωσις δὲν ἐζήτησε νὰ δώσῃ νέαν ἑρμηνείαν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸν κόσμον, οὔτε ἐζήτησε νὰ «ἐκμοντερνίσῃ» τὴν Ἐκκλησίαν, ὅπως κοινῶς πιστεύεται. Τὸ Ἀναμορφωτικὸν ἐκεῖνο κίνημα εἶχεν ὡς σκοπὸν νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν ἁπλῆν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων. Αἱ βασικαὶ ἀρχαί της δύνανται νὰ συνοψισθοῦν εἰς τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ ἀπόλυτος αὐθεντία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, καὶ τὸ ἀτομικὸν δικαίωμα ἑκάστου Χριστιανοῦ νὰ ἔχῃ καὶ νὰ μελετᾷ ἀτομικῶς τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν μητρικήν του γλῶσσαν.

2. Ἡ δικαίωσις τοῦ ἁμαρτωλοῦ διὰ πίστεως εἰς τὸν Χριστόν, τὸν μόνον Μεσίτην μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

3 Ἡ ἰσότης τῶν πιστῶν καὶ ἡ συμμετοχὴ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν διοίκησιν αὐτῆς.

Παρὰ τοὺς διωγμούς, τὴν Ἱερὰν Ἐξέτασιν, τὰ βασανιστήρια καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, τὸ φῶς ἐνίκησε. Σήμερον αἱ στατιστικαὶ μᾶς λέγουν ὅτι ὑπάρχουν ὑπὲρ τὰ 220 ἑκατομμύρια Εὐαγγελικῶν Χριστιανῶν ἀνὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρον, ἀπέναντι 300 περίπου ἑκατομμυρίων Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ 110 ἑκατομμυρίων τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδοξίας.

Εἴμεθα εὐγνώμονες εἰς τὸν Θεὸν ὅτι σπινθῆρές τινες τῆς Ἀναμορφώσεως

ἔφθασαν μέχρις ἡμῶν. Εἰς ἡμᾶς ἐναπόκειται νὰ προσέξωμεν. Ἀτομικῶς εἷς ἕκαστος ἂς λάβῃ τὴν θέσιν του. Δὲν πρόκειται περὶ τῆς διαδόσεως τούτων ἢ ἐκείνων τῶν ἰδεῶν. Πρόκειται περὶ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὴν ζωήν. Πρόκειται περὶ ἀναμορφώσεως κατὰ Χριστὸν τῆς ζωῆς ἑνὸς ἑκάστου ἐξ ἡμῶν. Τῆς συγχωρήσεώς μας διὰ τοῦ τιμίου αἵματος τοῦ Χριστοῦ καὶ οὐχὶ δι' ἀνθρωπίνων μέσων, τοῦ ἐξαγνισμοῦ μας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Θὰ σταθῶμεν πιστοὶ εἰς τὰς ἀρχὰς αὐτάς; Λέγουν πολλοὶ «τὸ κακὸν εἶναι ἀθεράπευτον, ἡ δεισιδαιμονία, αἱ προλήψεις καὶ ἡ θρησκεία τῶν τύπων βασιλεύουν, τὸ σκότος εἶναι ἀδιαπέραστον». Ἀφ' ἑτέρου ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μᾶς λέγει: «Τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φέγγει καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ δὲν κατέλαβε». «Σεῖς εἶσθε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»! «Λάμπετε λοιπὸν ὡς φωστῆρες ἐν μέσῳ γεννεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης» (Φιλιπ. β΄ 15).

Μιχ. Κυριακάκης.

ΔΙΩΓΜΟΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

«Ἂν ἦναι δίκαιον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀκούωμεν ἐσᾶς μᾶλλον παρὰ τὸν Θεόν, κρίνατε. Διότι ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ λαλῶμεν ὅσα εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν».

(Πραξ. δ΄. 19,20)

Οἱ θρησκευτικοὶ διωγμοὶ ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ἱστορίας τῶν Χριστιανῶν, διότι ἐναντίον αὐτῶν διὰ πρώτην φορὰν ἐξαπελύθη ὁ φανατισμὸς καὶ ἡ μισαλλοδοξία. Οἱ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμοὶ ἐδικαιολογοῦντο ἐκ μέρους τῶν διωκτῶν των ὡς τιμωρία κατὰ τῶν ἀσεβούντων ἢ μὴ συμμορφουμένων πρὸς τὰς παραδεδεγμένας θρησκευτικὰς ἰδέας, ἤθη καὶ ἔθιμα.

Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ διῶκται ἦσαν Ἰουδαῖοι καὶ Ἐθνικοί. Ὅταν ὅμως ὁ Χριστιανισμὸς ἐπεκράτησεν εἰς τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος, ἤρχισαν καὶ διωγμοὶ ἐκ μέρους Χριστιανῶν κατ' ἄλλων Χριστιανῶν διαφωνούντων πρὸς αὐτοὺς δογματικῶς. Οὕτως ἔχομεν τοὺς διωγμοὺς κατὰ τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν ἄλλων αἱρετικῶν τοῦ Βυζαντίου, κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων ὑπὸ τοὺς Φράγκους καὶ Ἑνετούς, κατὰ τῶν Οὑγενότων τῆς Γαλλίας καὶ κατὰ τῶν Διαμαρτυρομένων ἐν γένει, οἵτινες ἔλαβον χώραν κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ εἰς διαφόρους τόπους καὶ ἐνιαχοῦ ὑφίστανται ἀκόμη καὶ σήμερον ἐν μέτρῳ τινί.

Ἐκτὸς τοῦ λόγου τῆς μὴ συμμορφώσεως πρὸς τὰ παραδεδεγμένα ἤθη καὶ ἔθιμα ὑπῆρξε καὶ ὁ λόγος τῆς ἀναμίξεως δύο ἐντελῶς χωριστῶν πραγμάτων— τῆς ***θρησκείας*** καὶ τοῦ ***ἐθνισμοῦ***.

Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἀφ' ἧς εἰσῆλθεν ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὸν κόσμον, τὰ δύο ταῦτα ἐχωρίσθησαν ἀπολύτως· ἡ προσπάθεια ἀπὸ μέρους Χριστιανῶν τινῶν ἐξ Ἰουδαίων, οἵτινες εἰργάσθησαν νὰ συνταυτίσωσι τὰ δύο ταῦτα, εὗρε σθεναρὰν ἀντίδρασιν ἐκ μέρους τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν, ὅστις ρητῶς καὶ

ἀπεριφράστως ἐδήλωσεν εἰς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὺς ὅτι οὐδεμία ὑφίστατο ὑποχρέωσις τῶν ἐξ ἐθνῶν Χριστιανῶν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὰς Χριστιανικὰς τάξεις διὰ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ τὰ διάφορα ἔθνη ἠδύναντο ἀπ' εὐθείας νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Χριστιανικὴν μάνδραν, χωρὶς νὰ ἦναι ἠναγκασμένοι νὰ διέλθωσι διὰ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου χωρὶς νὰ παύσωσι νὰ ἦναι Ἕλληνες ἢ Ρωμαῖοι ἢ Γαλάται, κ.τ.λ.

Οἱ διωγμοὶ ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν—τῶν ὀπαδῶν τοῦ Χριστοῦ—πρῶτον προελέχθησαν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους διδασκαλίαν Του καὶ ἔπειτα ὁπότε εἶπε: «Μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι ἕνεκεν δικαιοσύνης διότι αὐτῶν εἶναι ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν. Μακάριοι εἶσθε, ὅταν σᾶς ὀνειδίσωσι καὶ διώξωσι καὶ εἴπωσι καθ' ἡμῶν πάντα κακὸν λόγον ψευδόμενοι ἕνεκεν ἐμοῦ» (Ματθ ε΄. 10,11). Καὶ ἀλλαχοῦ: «Ἔρχεται ὥρα, καθ' ἣν πᾶς ὅστις σᾶς φονεύσῃ, θέλει νομίσει ὅτι προσφέρει λατρείαν εἰς τὸν Θεὸν» (Ἰωάν. ιστ΄. 2. Πρβλ. Λουκ. κα΄. 17, Μάρκ. ιγ΄. 9). Ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος, ὁμιλῶν γενικώτερον, γράφει πρὸς τὸν Τιμόθεον (Β΄. γ΄. 12): «Πάντες οἱ θέλοντες νὰ ζῶσιν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ θέλουσι διωχθῇ». Καὶ ὁ Πέτρος ὑπὸ τὸ αὐτὸ γενικὸν πνεῦμα λέγει: «Ἐὰν πάσχητε διὰ τὴν δικαιοσύνην, εἶσθε μακάριοι» (Πέτρ. Α΄. γ΄. 14). Καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν (δ΄. 4) ὀλίγον κατωτέρω: «Διὰ τοῦτο παραξενεύονται, ὅτι σεῖς δὲν συντρέχετε μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν αὐτὴν ἐκχείλισιν τῆς ἀσωτείας, καὶ σᾶς βλασφημοῦσιν».

Ὁ Χριστὸς προεῖπε τοὺς διωγμούς, ὅπως δὲ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ ὑπῆρξαν ὁ στόχος τῶν διωγμῶν, οὕτω καὶ ἔκτοτε πάντες, ὅσοι ἠθέλησαν νὰ ζῶσιν εὐσεβῶς καὶ νὰ μὴ συντρέχωσι μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τὴν ἐκχείλισιν τῆς ἀσωτείας, ὑφίστανται τὴν ἐπίθεσιν τοῦ φανατικοῦ ὄχλου ἢ τὰς καταγγελίας τῶν ἐχθρῶν τῆς ἀληθείας ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων ὡς προπαγανδιστῶν ἢ προσηλυτιστῶν καὶ ἡ καταδίωξις αὕτη φαίνεται ὅτι θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐπαναλαμβάνεται διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐκ μέρους τῶν μὴ ἐννοούντων τὸ ἀληθὲς πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ.

Ἀλλ' οἱ διωγμοὶ πάντοτε ἀπέτυχον τοῦ σκοποῦ των καὶ ἀντὶ νὰ καταπνίξωσι τὴν ἀλήθειαν τὴν ἐτόνωσαν. Διωκόμενοι οἱ Χριστιανοί:

Ι. ***Λαμβάνουν νέαν δύναμιν καὶ*** *ζωήν*. Οἱ διωγμοὶ οὐδέποτε ἐπτόησαν τοὺς ἀληθεῖς Χριστιανούς. Τοὐναντίον τοὺς ἔκαμον, ὅπως τοὺς Ἀποστόλους, νὰ κηρύττουν μετὰ μεγαλειτέρας παρρησίας τὸν λόγον τῆς σωτηρίας καὶ νὰ θεωροῦν τοὺς διωγμοὺς ὡς ἔνδειξιν ἰδιαιτέρας χάριτος τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτούς, ὡς λέγει ὁ Παῦλος εἰς τὴν πρὸς Φιλιππισίους ἐπιστολὴν (α΄. 29): «Διότι εἰς ὑμᾶς ἐχαρίσθη τὸ ὑπὲρ Χριστοῦ, οὐ μόνον τὸ νὰ πιστεύητε εἰς αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ***πάσχητε ὑπὲρ αὐτοῦ***».

Οἱ Χριστιανοὶ ἐδιώκοντο ὅταν ἡ ζωὴ αὐτῶν ἦτο μία ζωντανὴ ἀναπαράστασις τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅταν οἱ λόγοι καὶ αἱ πράξεις, ὅταν ἡ ἐν γένει διαγωγὴ τῶν Χριστιανῶν εἰς τὰς σχέσεις των πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους ἀδιακρίτως ἦναι χριστιανοπρεπὴς καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν αὐτῶν. Ὁ ὑπάλληλος, ὅστις δὲν ἐννοεῖ νὰ ψεύδεται καὶ νὰ ἐξαπατᾷ τὸν πελάτην τοῦ καταστήματος ἐπι-

σύρει τὴν ὀργὴν τοῦ προϊσταμένου του, διότι δὲν τοῦ ἐπιτρέπει ὁ Χριστιανικὸς χαρακτὴρ του νὰ κάμῃ ψευδῆ δήλωσιν διὰ τὸ ἐμπόρευμα ὅπερ πωλεῖ.

Ὁ Χριστιανός, ὅστις ἐξανίσταται κατὰ τῆς πλάνης, τῆς δεισιδαιμονίας παρὰ τῷ λαῷ καὶ τῆς ἱεροκαπηλείας ἐκ μέρους τῶν διεπόντων τὰ τῆς θρησκείας, διώκεται ὡς «προπαγανδιστής», ἐνῷ οἱ ἄθεοι εἶναι ἐλεύθεροι νὰ γράφουν ὅ,τι θέλουν χωρὶς νὰ ἐνοχληθοῦν, ἐφ᾽ ὅσον δὲν ζητοῦν τὴν διόρθωσιν τῶν κακῶς κειμένων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ.

Ἀλλὰ δὲν πειράζει. Καὶ καταδιωκόμενος ὁ Χριστιανός, ἐὰν διὰ τῆς κατὰ Χριστὸν ζωῆς του ἦναι συνεπὴς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, ἐκ τῶν διωγμῶν ἀντλεῖ δύναμιν καὶ ζωήν.

Ἐκεῖνοι οἱ Χριστιανοί, οἱ ὁποῖοι ἔβαψαν μὲ τὸ αἷμά των τὰ Ρωμαϊκὰ ἀμφιθέατρα, ὑπῆρξαν οἱ πρωτεργάται τῆς μεγάλης διαδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸν κόσμον—γνησίου, ἁπλοῦ, πλήρους Πνεύματος καὶ ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, ὥστε ν᾽ ἀναγνωρίζῃ ὁ κόσμος ἄνευ διακρίσεως ὅτι τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων ὑπῆρξεν ὁ σπόρος τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Μόνον τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετάσῃ ὁ Χριστιανός:

Προκαλεῖ τοὺς διωγμοὺς διὰ τῆς πιστῆς Χριστιανικῆς του ζωῆς ἢ μήπως τοὺς προκαλεῖ ἐξ ἀπερισκεψίας καὶ ἐπιπολαιότητος ἢ ἕνεκεν ἄλλων ἐλαττωμάτων του; «Μηδεὶς ὑμῶν ἂς μὴ πάσχῃ ὡς φονεὺς ἢ κλέπτης ἢ κακοποιὸς ἢ ὡς περιεργαζόμενος τὰ ἀλλότρια, ἀλλ᾽ ἐὰν πάσχῃ ὡς Χριστιανός, ἂς μὴ αἰσχύνηται ἀλλ᾽ ἂς δοξάζῃ τὸν Θεὸν διὰ τοῦτο» (Α. Πετρ. δ΄. 16) καὶ ἀλλαχοῦ: «Καλλίτερον νὰ πάσχητε, ἐὰν ἦναι οὕτω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀγαθοποιοῦντες παρὰ κακοποιοῦντες» (αὐτόθι γ΄ 17).

II. ***Διωκόμενοι οἱ Χριστιανοὶ ἀποκτοῦν παρρησίαν.*** Εἶναι θαυμαστὴ ἡ παρρησία, τὴν ὁποίαν οἱ μαθηταί, ἂν τόσον ὀλίγοι καὶ τόσον ἀνίσχυροι, ἀπέκτησαν ἀπέναντι τῶν ἀρχόντων τοῦ ἔθνους των, λέγοντες πρὸς αὐτούς: «Κρίνατε σεῖς κατὰ Θεόν, εἰς ποῖον πρέπει νὰ ὑπακούωμεν· εἰς ἐσᾶς τοὺς ἀνθρώπους οἵτινες μᾶς ἐμποδίζετε νὰ λαλῶμεν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Θεοῦ, ἢ εἰς τὸν Θεόν, ὅστις μᾶς διατάσσει νὰ μὴ ἀποσιωπήσωμεν τὸ μέγα θαῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, ὥστε ἁμαρτωλοὶ καὶ κακοὶ νὰ γίνωμεν συνεργοὶ τοῦ Θεοῦ». Ποῖος ἐκ τῶν συνέδρων θὰ ἀντέλεγεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἐπιχειρήματός των

Οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες ἔχουσι μὲ τὸ μέρος των τὴν ἀλήθειαν, ἀποκτοῦν θάρρος καὶ παρρησίαν ἀνεξαρτήτως τῶν διωγμῶν, οἵτινες ἐξαπολύονται ἐναντίον των. Ὁ Σωκράτης εὑρέθη εἰς παρομοίαν θέσιν καὶ εἶπεν εἰς τοὺς δικαστάς του ἀπολογούμενος: «Πρέπει νὰ πειθαρχῶ εἰς τὸ δαιμόνιον μᾶλλον ἢ εἰς ἐσᾶς».

Ἡ ἀλήθεια εἶναι δύναμις ἀκατανίκητος καὶ φυσικὰ μόνον ἐκεῖνος, ὅστις τὴν ἔχει καὶ στηρίζεται ἐπ᾽ αὐτῆς, δύναται νὰ ἔχῃ τὴν παρρησίαν ταύτην.

Ἀλλ᾽ ἡ ἀλήθεια διὰ τὸν Χριστιανὸν δὲν εἶναι μόνον μία ἀφῃρημένη ἔννοια. Εἶναι μία πρακτικὴ δύναμις. Δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ ὁμιλῇ τις περὶ ἀληθείας· τὴν ἀλήθειαν πρέπει νὰ ἐφαρμόζῃ εἰς τὴν ζωήν του εἴτε περὶ θρησκευτικῆς ἀληθείας πρόκειται, εἴτε περὶ ἐπιστημονικῆς ἢ κοινωνικῆς ἀληθείας.

Ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθής, εἶναι ***ἡ ἀλήθεια.*** Ὁ Χριστὸς εἶπεν: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ

ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή». Συνεπῶς ὁ ζῶν κατ' ἀλήθειαν ζῇ κατὰ Χριστὸν καὶ ὁ ζῶν κατὰ Χριστὸν λαμβάνει θάρρος καὶ δύναμιν καὶ παρρησίαν, ὁσονδήποτε καὶ ἂν διώκηται. Θὰ λέγῃ πάντοτε: «Κύριε, δός μου τὸ πνεῦμα Σου νὰ μὴ δειλιῶ εἰς τοὺς διωγμοὺς ἀλλὰ νὰ λαλῶ τὴν ἀλήθειαν μετὰ παρρησίας». Ἔχει δὲ καὶ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Χριστοῦ ὅτι: «Δὲν εἶσθε σεῖς οἱ λαλοῦντες ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρός σας τὸ ὁποῖον λαλεῖ ἐν ὑμῖν» (Ματθ. ι'. 20).

III. ***Ἡ Χριστιανικὴ μαρτυρία.*** «Δὲν δυνάμεθα», εἶπον οἱ Ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Ἰωάννης, «νὰ μὴ λαλῶμεν ὅσα εἴδομεν καὶ ἠκούσαμεν».

Εἰς τὴν ζωὴν παντὸς Χριστιανοῦ ὑπάρχουν πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶδε καὶ ἤκουσε — πράγματα τὰ ὁποῖα ἐξειλίχθησαν ἐντὸς τῆς καρδίας καὶ τῆς συνειδήσεώς του. Εἶναι ἡ ἀναγεννηθεῖσα καρδία του, ἡ ὁποία ἀπεκήρυξε τὸ παρελθὸν καὶ ἤρχισε μίαν νέαν ζωὴν μὲ βάσιν τὸν Χριστόν.

Δὲν εἶναι πάντοτε ἀνάγκη νὰ διακηρύττῃ ὁ Χριστιανός τί εἶναι, ἀρκεῖ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶναι νὰ τὸ δεικνύουν αἱ πράξεις του καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον πράττει νὰ ἦναι ἀπόρροια τῆς ἐνεργείας τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ καρδίᾳ του. Εἶναι πλέον ἀδιαφιλονείκητος ἀλήθεια ὅτι ὁ Χριστιανὸς ἐντὸς τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ κόσμου ἀποτελεῖ ἓν περίεργον φαινόμενον, θεωρούμενον ἐπικίνδυνον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου.

Καὶ διὰ τοῦτο ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργήν, τὰς ὕβρεις, τοὺς προπηλακισμούς, τοὺς διωγμούς, καὶ πολλάκις τὸν θάνατον, ἀπὸ μέρους τῶν διωκτῶν του, ταῦτα ὅμως δὲν θὰ τὸν πτοήσουν, ὡς ἐλέγομεν ἐν ἀρχῇ, ἐὰν ὁ Χριστὸς πράγματι ζῇ καὶ κυριαρχῇ εἰς τὴν ζωήν του. Τοὐναντίον θὰ καταστήσουν τὴν μαρτυρίαν του διὰ τὸν Χριστὸν καὶ ὑπὲρ Αὐτοῦ ἐντονωτέραν, θαρραλεωτέρων, ἀποτελεσματικωτέραν.

Τί εἴδους μαρτυρία ἦτο ἐκείνη, ἡ ὁποία διὰ τοῦ θανάτου τῶν μαρτύρων εἵλκυε τοὺς Ἐθνικοὺς καὶ τοὺς ἀπίστους πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν Χριστιανικῶν φαλάγγων, αἵτινες ἠραιοῦντο διὰ τῶν ἀθρόων θανατώσεων; Ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ μαρτυρία ἀνθρώπων, οἵτινες μετέβαινον εἰς τὸν θάνατον ἤρεμοι, γαλήνιοι, θαρραλέοι, μὲ ἐκφράσεις ἀγάπης καὶ συγχωρήσεως πρὸς τοὺς δημίους καὶ διώκτας των, — αὐτὴ ἡ μαρτυρία ἦτο δύναμις ἀκατανίκητος, ἥτις κατέρριψε πᾶσαν πρόληψιν, ἐχθρότητα καὶ ἐναντιότητα.

Τὴν σήμερον εἰς τὰς πεπολιτισμένας χώρας δὲν θανατώνονται πλέον ἄνθρωποι διὰ τὰς θρησκευτικάς των πεποιθήσεις. Μόνον εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ρωσσίαν ἐξακολουθοῦν αἱ τοιαῦται θανατώσεις, κλείονται ἢ κρημνίζονται οἱ ναοί, καὶ ἀπαγορεύεται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ Χριστιανικὴ λατρεία. Μήπως ὅμως διὰ τοῦ μέσου τούτου θὰ ἐπικρατήσῃ ὁ ἐπάρατος Κομμουνισμὸς καὶ ἡ ἀθεΐα; Ὄχι, ἐφ' ὅσον οἱ Χριστιανοὶ εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ πειθαρχοῦν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ὄχι εἰς ἀνθρώπους. Ἐφ' ὅσον ἡ Ἐκκλησία κρατῇ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ὡς τὴν πυξίδα αὐτῆς καὶ τὴν ἐν Χριστῷ κατὰ χάριν σωτηρίαν ὡς ἄγκυράν της, ἔχομεν τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ Κυρίου, τῆς Θείας κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι «πύλαι Ἅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»!

† Π. Γ. Λογγινίδης.

ΟΙ ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΙ ΚΑΙ Ο ΚΑΡΠΟΣ ΑΥΤΩΝ

«Ἰδού, θέλω φέρει κακὸν ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον, τὸν καρπὸν τῶν διαλογισμῶν αὐτῶν». (Ἱερεμ. ς΄. 19).

Εἰς τὸ ἐδάφιον αὐτὸ ὁ Θεὸς δηλοῖ ὅτι θέλει τιμωρήσει τὸν Ἰσραὴλ ὄχι μόνον διὰ τὰς χονδροειδεῖς καὶ φανεράς του ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς διαλολογισμούς του. Σοβαρώτατον μάθημα. Ἂς προσέξωμεν.

Ἀκούομεν νὰ λέγουν συχνά: «Ἡ σκέψις εἶναι ἐλευθέρα». Τοῦτο ἐξαρτᾶται. ***Εἶναι ἀληθὲς*** ὡς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐξασκῇ ἔλεγχον ἐπὶ τῆς σκέψεως τοῦ ἄλλου. Ἡ θρησκευτικὴ σκέψις, λόγου χάριν, δὲν ὑπόκειται εἰς τὴν ἐξουσίαν ἄλλου—δευτέρου προσώπου—οὔτε ὑπόκειται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ νόμου. Ἀπέναντι τοῦ νόμου πᾶς τις εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἔχῃ οἱασδήποτε θρησκευτικὰς ἰδέας, καὶ ταὐτοχρόνως ν᾽ ἀπολαύῃ ἄνευ ἐξαιρέσεως ὅλων τῶν ἀστικῶν του δικαιωμάτων. Ἡ σκέψις πρέπει νὰ ἦναι ἐλευθέρα, καὶ διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ θὰ ἦναι ἐλευθέρα, ἐντελῶς ἐλευθέρα, μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ἀνθρώπου. Δὲν θὰ παύσωμεν ἀγωνιζόμενοι ἕως οὗ τοῦτο κατορθωθῇ. Ὁ,τιδήποτε καὶ ἂν προστάξουν οἱ τύραννοι, οὐδέποτε ἐπιτυγχάνουν νὰ σταματήσουν τὴν πρόοδον τῆς προσωπικῆς γνώμης. Καὶ ἂν γεμίσουν αἱ φυλακαί, καὶ ἂν ἐξαντληθοῦν αἱ πυραί, οὐδέποτε θὰ δυνηθοῦν νὰ σταματήσουν κανένα ἀπὸ τοῦ ν᾽ ἀσπάζεται τὰς ἀρχάς του, δύναμαι δὲ νὰ προσθέσω, ὅτι οὐδέποτε θὰ δυνηθοῦν νὰ ἐντυπώσουν ψευδεῖς καὶ πεπαλαιωμένας ἀρχὰς εἰς τὰ στήθη τῶν ἀνθρώπων, παρ᾽ ὅλην τὴν πρὸς τοῦτο προσπάθειαν τῶν ἐνδιαφερομένων. Ὑπ᾽ αὐτὴν τὴν ἔποψιν ἡ σκέψις εἶναι ἐλευθέρα, κατὰ φυσικὸν δίκαιον.

Δὲν εἶναι ὅμως ἀληθὲς ὅτι εἶμαι ἐλεύθερος νὰ σκέπτωμαι ὡς θέλω ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ. Οὐδεὶς ἔχει ἐξουσίαν νὰ σκέπτεται καὶ νὰ πράττῃ κατὰ βούλησιν, κατ᾽ ἀρέσκειαν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ ἀνώτατος κύριος τῶν πράξεων τοῦ σώματός μου καθὼς καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ἐνεργειῶν τοῦ πνεύματός μου. Κύριος καὶ νομοθέτης ἐπὶ τοῦ σώματος, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος εἶναι αὐτὸς ὁ Ὕψιστος.

Τοῦτο ἀποδεικνύεται ***ἀπό τινας ἐντολὰς τοῦ Δεκαλόγου.*** Ἐπὶ παραδείγματι, τὸ «μὴ ἐπιθυμήσῃς τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου· μὴ ἐπιθυμήσῃς τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον σου», φανερὰ καὶ μὲ ἰδιαιτέραν δύναμιν ἀναφέρεται εἰς τὴν σκέψιν. Ἄρα ***ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ*** λαμβάνει ὑπ᾽ ὄψιν τὴν σκέψιν. Ἔπειτα τὸ Πνεῦμα τοῦ Κυρίου πολλαχοῦ τῶν Γραφῶν κηρύττει ὅτι ὁ Κύριος ***διαρκῶς παρακολουθεῖ τὰς σκέψεις ἡμῶν.*** «Νοεῖς τοὺς λογισμούς μου ἀπὸ μακρόθεν». Καὶ ἀλλαχοῦ: «Καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, εἶπε, διατὶ διαλογίζεσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;» Δὲν διαφεύγει τὸ ὄμμα τοῦ Θεοῦ, ὡς δὲν διέφευγε τὸ ὄμμα τοῦ Ἰησοῦ, καμμία σκέψις καὶ ἐνθύμησις τῆς πονηρᾶς τοῦ ἀνθρώπου καρδίας. Εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Θεοῦ ὅλα αὐτὰ γράφονται μὲ ἀκρίβειαν καὶ ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς Κρίσεως, θὰ δώσωμεν λόγον διὰ κάθε ἀργὸν λόγον καὶ διὰ κάθε πονηρὰν σκέψιν μας. Ἐπὶ πλέον ἔχομεν τὴν μαρτυρίαν, ὅτι ὁ ***Θεὸς***

ὀργίζεται διὰ τὰς κακὰς σκέψεις. «Καὶ εἶδεν ὁ Κύριος ὅτι ἐπληθύνετο ἡ κακία τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντες οἱ σκοποὶ τῶν διαλογισμῶν τῆς καρδίας αὐτοῦ ἦσαν μόνον κακία πάσας τὰς ἡμέρας. Καὶ μετεμελήθη ὁ Κύριος, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ἐλυπήθη ἐν τῇ καρδίᾳ Αὐτοῦ».

Ὥστε **μὴ παραβλέπετε τὰς κακὰς σκέψεις.** Μόνον συνείδησις πεπωρωμένη καὶ καυτηριασμένη πράττει τοῦτο. Μόνον ὅσοι ἐλέγχονται ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς των προσποιοῦνται ὅτι «δὲν πειράζει» τί σκέπτεται κανείς. Ὅσοι ὅμως ἔχουν τρυφερὰν καὶ καθαρὰν συνείδησιν, τρομάζουν καὶ προσέχουν τὰς κακὰς σκέψεις. Αὐτῶν ἡ προσευχὴ εἶναι: «Θεέ μου, φύλαττέ με ἀπὸ ποταπὰς καὶ χαμερπεῖς σκέψεις».

Ἔπειτα **ὁ Θεὸς ἐξ αἰτίας τῶν κακῶν σκέψεων τιμωρεῖ** τὸν λαόν Του. Πρῶτον, διότι αἱ κακαὶ σκέψεις φέρουσι καρπόν, ἔχουσι συνεπείας, γίνονται οἱ σπινθῆρες, διὰ τῶν ὁποίων ἀνάπτεται πῦρ καταναλίσκον καὶ ἐξαπλούμενον. Δεύτερον, διότι αἱ κακαὶ σκέψεις εἶναι **αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς κακαί**, ἡ φύσις των εἶναι κακή, ἔχουσιν ἐντός των τὸ μίασμα καὶ τὸ μικρόβιον τοῦ μολύσματος. Καθὼς ἡ πίσσα κολλᾷ καὶ ὁ καπνὸς μαυρίζει, οὕτω καὶ πᾶσα κακὴ σκέψις, διερχομένη διὰ τοῦ νοός μας, τὸν βλάπτει, τὸν μολύνει· Ἡ σκέψις τοῦ κακοῦ εἶναι ἐν ἑαυτῇ ἁμαρτία. **Παραλύει τὰς εὐγενεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς μας.** Ὅσον περισσότερον συνειθίζομεν μὲ ἀδιαφορίαν νὰ σκεπτώμεθα τὸ κακόν, τόσον ὀλιγώτερον μᾶς ἐνοχλεῖ, τόσον βαθύτερον μᾶς ὑπνωτίζει. Αἱ κακαὶ ὀνειροπολήσεις δηλητηριάζουν τὸ λογικόν. Ὅστις ἐπιμένει νὰ σκέπτεται τὸ κακόν, μὲ τὸν καιρὸν γίνεται αἰχμάλωτος καὶ παρασύρεται εἰς τὴν πρᾶξιν τοῦ κακοῦ. Αὐτὸ διδάσκει ἡ ἐγκληματολογία· Κακαὶ σκέψεις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἶναι ὁ φοβερώτερος προδότης· μόλις ἐμφανισθῇ ἡ εὐκαιρία, μόλις παρουσιασθῇ ὁ πειρασμός, ὁ σκεπτόμενος τὸ κακὸν παραδίδεται εἰς τὸν ἐχθρόν, γίνεται καὶ ἐκτελεστὴς τοῦ κακοῦ. Σκέψεις περί τινος κακοῦ, ἐπαναλαμβανόμεναι καὶ περιστρεφόμεναι εἰς τὴν διάνοιαν, ὁδηγοῦν εἰς ἐγκληματικότητα.

Εἶναι ἀναντίρρητον ὅτι αἱ κακαὶ σκέψεις εἶναι τὰ ᾠὰ τῆς ἁμαρτίας. Εἶναι τὸ ἔμβρυον τοῦ κακοῦ. Εἶναι τὰ ἕλη ὅλων τῶν μιασμάτων. Εἶναι οἱ βοῦρκοι πάσης δυσωδίας. Εἶναι θηριοτροφεῖα καὶ σπήλαια λῃστῶν. Εἶναι ἁρπακτικὰ καὶ σαρκοβόρα ὄρνεα. Εἶναι φυτώρια δηλητηριώδη.

Ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πᾶς τις εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὰς σκέψεις του. Ἂς προσέχωμεν λοιπὸν αὐτάς. Ἂς ἐξετάζωμεν τὰς καρδίας μος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἂς ἤμεθα ἄγρυπνοι φύλακες καὶ κριταὶ τῶν διαλογισμῶν μας.

Αἱ κακαὶ σκέψεις εἶναι πολλαὶ καὶ διάφοροι. Ὁ μὲν Θεὸς μᾶς προστάττει: «Μὴ ἔχῃς ἄλλους Θεοὺς πλὴν Ἐμοῦ», ἐγὼ ὅμως συλλογίζομαι ὅτι καλλίτερον νὰ προτιμήσω τὸ συμφέρον μου, παρὰ νὰ ἀκολουθήσω αὐτὸν τὸν Θεῖον νόμον, ἢ καλλίτερον, ν' ἀπολαύσω τ' ἀγαθὰ τοῦ κόσμου, παρὰ νὰ ἦμαι φανατικός—καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σκέψεων αὐτῶν κάμνω τὴν ἀπόκτησιν χρημάτων ἢ ἀπολαύσεων Θεόν μου. Τοῦτο ὅμως εἶναι παράβασις τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἁμαρτία, ἡ ὁποία ἐξεκολάφθη ἀπὸ σχετικὰς σκέψεις. Ἐν τῷ ναῷ τῆς καρδίας σου στήνεις ἰδικά σου εἴδωλα, κύπτεις πρὸ αὐτῶν καὶ προσφέρεις εἰς αὐτὰ τὸ θυμίαμα τῆς

λατρείας σου, καὶ οὕτω γίνεσαι σωστὸς εἰδωλολάτρης, προσκυνῶν τὸν ἐγωϊσμόν σου.

Ὁμοίως ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐντολῇ «μὴ κάμῃς εἰς σεαυτὸν εἴδωλον,» ὁ μὲν Θεὸς μᾶς διατάσσει νὰ μὴ προσκυνῶμεν τὸν Θεὸν μὲ κανένα σύμβολον, μὲ κανένα ἄλλον τρόπον παρὰ τὸν διατεταγμένον, μὲ καμμίαν μορφὴν ὑλικήν, ὑπὸ κανένα τύπον ἢ μέθοδον ἀνθρωπίνης ἐφευρέσεως καὶ διατάξεως. Ἡμεῖς ὅμως εὐκόλως δυνάμεθα νὰ διαστρεβλώσωμεν αὐτὸν τὸν Θεῖον νόμον μὲ τὰς σκέψεις μας. Ἔγκειται εἰς τὴν διεφθαρμένην διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ σκέπτηται πάντοτε πῶς νὰ καταστρατηγήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ νὰ πλάσῃ μίαν ὑλικὴν ἢ νοερὰν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. Πολλοὶ ἄνθρωποι. σκεπτόμενοι ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὅμοιός των καὶ ἀνθρωποειδής, παριστάνουν Αὐτὸν κατὰ τοιοῦτον παχυλὸν τρόπον, ὥστε ἐπαναλαμβάνουν ἀκριβῶς τὸ ἀνόμημα τοῦ Ἰσραὴλ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Σινᾶ: «Οὗτοι εἶναι οἱ θεοί σου, Ἰσραήλ!» Ἀδελφοί, εἴτε λατρεύετε τεμάχιον ξύλου ἢ ἄλλης τινὸς ὕλης ὡς Θεόν σας, εἴτε λατρεύετε ὡς Θεόν σας οἱονδήποτε ἀποκύημα τῆς φαντασίας καὶ ἰδιοτροπίας σας, εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ —χονδροειδὴς εἰδωλολατρεία. Τὸ καθῆκόν μας εἶναι ὄχι νὰ ἐφεύρωμεν ἢ κατασκευάσωμεν ἕνα Θεόν, ἀλλὰ νὰ δεχθῶμεν τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον αἱ Γραφαὶ ἀποκαλύπτουν, τὸν ὁποῖον μὲ τόσην χάριν καὶ δόξαν ἐφανέρωσεν ἐν τῷ προσώπῳ Του αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς. Αἱ περὶ τοῦ ἐναντίου σκέψεις ὁδηγοῦν εἰς ἁμαρτίαν, εἰς εἰδωλολατρείαν.

Ὅσον ἀφορᾶ τὴν τρίτην ἐντολὴν «Μὴ λάβῃς τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ», οἰκτρῶς τὴν παραβαίνομεν, ἐὰν ἐλαφρῶς σκεπτώμεθα διὰ τὸν Θεὸν καὶ τὸ μέγα καὶ φοβερόν του Ὄνομα. Ἡ βλασφημία τοῦ στόματος γεννᾶται εἰς τὴν σκέψιν.

Τὴν ἡμέραν τοῦ Κυρίου ἐν τῇ τετάρτῃ ἐντολῇ καταργοῦμεν ὄχι μόνον μὲ ἔργα τῶν χειρῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ σκέψεις καὶ φροντίδας τῆς καρδίας εἴτε κατ᾽ οἶκον, εἴτε ἐπ᾽ ἐκκλησίας. Τοὺς γονεῖς ἡμῶν ἀτιμάζομεν μὲ σκέψεις ἀγενεῖς, ἀπειθεῖς καὶ ἀνευλαβεῖς, πρὶν ἢ προβῶμεν κατ᾽ αὐτῶν εἰς πράξεις καὶ ἔργα ἄστοργα. Ἡ ὀργίλος σκέψις κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μας μᾶς φέρει εἰς τὸν φόνον. Μιαραὶ σκέψεις ὁπλίζουν τὴν χεῖρα καὶ ὠθοῦν τὸν λῃστὴν εἰς τὸ ἀπεγνωσμένον αὐτοῦ ἔργον. Ἐπίσης πονηραὶ σκέψεις καὶ κακὸν βλέμμα προηγοῦνται τῆς μοιχείας. Τί, ἐὰν φόβος σὲ κρατῇ ἀπὸ τὴν πρᾶξιν αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας, φόβος μὴ συλληφθῇς, φόβος μὴ ἐκτεθῇς, φόβος μὴ ἐμπλακῇς εἰς δυσάρεστα; νομίζεις ὅτι αἱ σκέψεις σου καὶ ἡ ἐν τῃ καρδίᾳ σου ἐπιθυμία ξένης γυναικός, δὲν εἶναι ἁμαρτία; Ὁ Κύριός σου λέγει ὅτι εἶναι. Πονηραὶ σκέψεις καὶ ἁρπακτικὰ ἐλατήρια κατὰ τῆς ξένης περιουσίας φέρουν εἰς τὴν κλοπήν, καθὼς καὶ εἰς τὴν ψευδομαρτυρίαν· πᾶσα ἄδικος προκατάληψις κατὰ τοῦ πλησίον, πᾶσα μοχθηρὰ σκέψις κατὰ τοῦ χαρακτῆρός του, πᾶσα ψυχρότης καὶ κακὴ προδιάθεσις. Πόσον θρασύδειλοι εἶναι οἱ ἄνθρωποι ἐνίοτε! Ἐν ᾧ δὲν τολμοῦν νὰ ἔλθουν εἰς τὸ μέσον καὶ ἀνδρικῶς νὰ ἐκφράσουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ καρδία των γνωρίζει ὡς ψευδές, καταφεύγουν μὲ ἐλαφρὰν συνείδησιν εἰς ὑπαινιγμούς, ἐκφραστικὰς χειρονομίας καὶ ἄλλα παρόμοια ἄνανδρα μέσα. Ψιθυρίζουν ὑπούλως, διαδίδουν ἀβάσιμα· διὰ δῆθεν ἐμπιστευτικῶν λόγων

ἢ ἐπιστολῶν προσωπικῶν μεταδίδουν πᾶν εἶδος χαιρεκακίας κατὰ τῶν ἀδελφῶν των, καὶ ὅμως ἀναπαύονται εἰς στρεψοδίκους σκέψεις.

Ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ ἄλλα εἴδη κακῶν σκέψεων. ***Αἱ σκέψεις τῆς αὐτοπεποιθήσεως καὶ αὐτοδικαιοσύνης***—ὅτι δῆθεν δὲν εἴμεθα τόσον ἁμαρτωλοὶ ὅσον λέγει ὁ Θεός, ὅτι διὰ τῶν ἰδικῶν μας μέσων καὶ τῆς ἰδικῆς μας ἐφευρετικότητος θὰ περάσωμεν καὶ θὰ καταλήξωμεν μάλιστα πρῶτοι εἰς τοὺς πυλῶνας τοῦ Οὐρανοῦ, ὡς ἅγιοι καὶ δίκαιοι ἄνθρωποι καὶ Χριστιανοί, θὰ μᾶς φέρουν εἰς ἔκπληξιν καὶ θάμβος, ὅταν γυμνωμένοι ἀπὸ τὴν οἴησιν καὶ ἀλαζονείαν μας σταθῶμεν ἐνώπιον τοῦ παντογνώστου καὶ καρδιογνώστου Κριτοῦ. Τοιαῦται σκέψεις τότε θὰ γίνουν τὸ αἰώνιον αἶσχός μας. Προτιμότερον μὲ μυλόπετραν εἰς τὸν τράχηλον νὰ πέσωμεν εἰς τὴν θάλασσαν, παρὰ νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Θεόν, ὡς ὁ Φαρισαῖος, ὅτι δὲν εἴμεθα διεφθαρμένοι ὡς οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἐνῷ πράγματι δὲν διαφέρομεν ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἐξ ἴσου θὰ χαθῶμεν ἀπὸ προσώπου τοῦ Κυρίου, ἐὰν δὲν μετανοήσωμεν. Αὐτοπεποίθησις καὶ αὐτοδικαιοσύνη σᾶς ἐμποδίζουν νὰ ἔλθητε πρὸς τὸν Χριστόν, ὅπως σωθῆτε καὶ θὰ κλείσουν τὰς θύρας τοῦ οὐρανοῦ κατενώπιόν σας. Ὁ Θεὸς νὰ σᾶς φυλάξῃ ἀπὸ τὸν καρπὸν τοιούτων σκέψεων!

Ἐπίσης μυσαραὶ εἶναι αἱ ***σκέψεις ὑπερηφανίας, καυχήσεως, κενοδοξίας καὶ φιλαυτίας.*** Τὰς βλέπεις εἰς τὸ βάδισμα, εἰς τὸν τρόπον τῆς ὁμιλίας πολλῶν ἀνθρώπων. Πόσον φουσκώνουν ὅταν ἀρχίζουν ν' ἀπαριθμοῦν τί εἶναι, τί κάμνουν, τί ἔχουν! Αἱ σκέψεις τῶν τοιούτων πρέπει νὰ ἦναι πολὺ βδελυκταὶ εἰς τὸν Θεόν. «Ὀφθαλμοὶ ὑπερήφανοι» εἶναι ἓν ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα μισεῖ ὁ Κύριος. Ὁ ὑπερήφανος εἶναι ὡς ἀσκὸς φουσκωμένος μὲ ἀέρα. Ὅταν ὅμως αἱ περιπέτειαι τῆς ζωῆς ἢ ἡ κρίσις τοῦ θανάτου ὡς βελόνη τὸν τρυπήσουν, τότε πόσον οἰκτρὸν εἶναι τὸ τέλος του! Ἀπαλλαχθῆτε, ἄνθρωποι, τῶν ὑπερηφάνων σκέψεών σας! Πρῶτον, δὲν ἔχετε τίποτε διὰ νὰ ὑπερηφανεύεσθε, καὶ δεύτερον, μάθετε ὅτι ἡ ὑπερηφανία κατεκρήμνισεν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἕνα λαμπρὸν ἄγγελον καὶ τὸν μετεμόρφωσεν εἰς διάβολον. καὶ τὸ ἴδιον θὰ συμβῇ καὶ εἰς ἐσᾶς.

Ἄλλοι εἶναι πλήρεις ἀπὸ ***σκέψεις γογγυσμοῦ καὶ παραπόνων.*** Ὁσάκις καὶ ἂν ἀνοίξουν τὸ στόμα των, γογγύζουν καὶ παραπονοῦνται, διὰ τὴν ἐργασίαν των, διὰ τὴν μοῖράν των, διὰ τὸ ἐμπόριον—διὰ τὰ πάντα. Πάντοτε ἓν ἀγκάθι ὑπάρχει εἰς τὸν λαιμόν των Ἀγαποῦν νὰ ὁμιλοῦν διὰ τὰς δυσκολίας των, διὰ πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ εἶχον κλειστὸν τὸ στόμα των. Πόσον δυστυχεῖς εἶναι οἱ τοιοῦτοι! Τὰ πάντα βλέπουν ἀπὸ τὴν ἀνάποδην καὶ γίνονται βαρετοὶ καὶ εἰς Θεὸν καὶ εἰς ἀνθρώπους Ὄφεις φλογεροὶ κατεμάστιζον τοὺς γογγυστὰς τῆς ἐρήμου, διότι ὁ Θεὸς βδελύττεται τοὺς γογγύζοντας κατὰ τῆς πατρικῆς Αὐτοῦ Προνοίας.

Ἐξ ἴσου βδελυκταὶ εἰς τὸν Θεὸν εἶναι καὶ ***σκέψεις ἀπιστίας***, τῶν ὁποίων καρπὸς εἶναι ἀδυναμία, λύπη, ἀνταρσία κατὰ τοῦ Κυρίου καὶ πολλὰ ἄλλα κακά. Μακρὰν ἀφ' ἡμῶν τοιαῦται ὀλέθριαι σκέψεις, αἵτινες ὡς νέφη μαῦρα κλείουν τὸν αἴθριον οὐρανὸν καὶ τὸν λαμπρὸν ἥλιον ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν. ***Σκέψεις ἀναβολῆς*** δὲν εἶναι καλλίτεραι. Σὺ ἔχεις μὲν σκέψεις ὡραίας καὶ καλὰς ἀποφάσεις, ἀλλὰ πάντοτε ἀναβάλλεις τὸ ν' ἀφήσῃς τὸν κακόν σου δρόμον, νὰ παραιτήσῃς

ταῖς ἁμαρτίαις σου καὶ νὰ ἐπιστρέψῃς πρὸς τὸν Χριστόν. Ἐν τούτοις δι᾽ ἄλλα πράγματα ἔχεις καιρὸν ἀρκετὸν καὶ σπαταλᾷς τὰς πολυτίμους στιγμὰς τῆς ζωῆς σου, ἐνῷ φέρεσαι εἰς τὸν κρημνόν. Αἱ σκέψεις ἄλλων ***περιφέρονται καὶ περιπλανῶνται εἰς τὸ κενὸν*** καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς καὶ τοῦ κηρύγματος. Ἀποδιώξατε τὰς σκέψεις αὐτάς, διότι εἶναι τὰ ὄρνεα, τὰ ὁποῖα κατέρχονται ἐπὶ τὴν θυσίαν. Πνευματικῶς οὐδὲν καρποῦσθε ἐξ αὐτῶν.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ τοῦ C. H. Spurgeon) ***Κ. Καρναπᾶς.***

ΕΡΜΗΝΕΙΑ
ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

Γ'. *Ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ.*

(Κεφ. α'. 17—18).

(συνέχεια)

Ἐδ. 17. ***Δικαιοσύνη γὰρ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, καθὼς γέγραπται, Ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.*** Τὸ ἐδάφιον τοῦτο ἔρχεται ὡς ἐξήγησις καὶ ἐπιβεβαίωσις τῶν προηγηθέντων, ἀποτελεῖ δὲ τὴν εἰσαγωγὴν τρόπον τινὰ εἰς τὸ κύριον θέμα ὁλοκλήρου τῆς ἐπιστολῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι ***δικαίωσις διὰ πίστεως.*** Ὁ Παῦλος διεκήρυξεν ὅτι δὲν συστέλλεται νὰ κηρύξῃ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐπειδὴ γνωρίζει τὴν δύναμιν αὐτοῦ πρὸς σωτηρίαν. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ σωτηρία — ἀπολλαγὴ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ ἐλευθέρα ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεὸν—ἀπαιτεῖται δικαιοσύνη. Διατί; Διότι ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος καὶ δὲν θὰ ἦτο ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τὸν χαρακτῆρά Του νὰ δεχθῇ τὸν ἔνοχον ἁμαρτωλόν, τελοῦντα ἐν ἀπολύτῳ ἀδυναμίᾳ νὰ πράξῃ τι πρὸς ἐξάλειψιν τῆς ἐνοχῆς καὶ ἐπομένως δικαιώσεώς του. Ἡ δικαιοσύνη ***τοῦ Θεοῦ*** εἶναι τοιαύτη, ὥστε περιβάλλει τὸν ἁμαρτωλὸν καὶ τὸν καθιστᾷ κατάλληλον δι᾽ ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν ἅγιον Θεόν. Τὸ ἐπιχείρημα τοῦ Ἀποστόλου εἶναι προφανές: Ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀποκαλύπτεται ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν βάσιν καὶ τὸ θεμέλιον τῆς σωτηρίας μας. Διὰ τοῦτο εἶναι δύναμις πρὸς σωτηρίαν. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἀποκαλύπτει τὸ Εὐαγγέλιον; Ἐὰν ἦναι ἡ ἰδιότης τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Θεοῦ—ὅτι εἶναι ἀπολύτως δίκαιος—δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἰδιότης αὕτη ἀπεκαλύφθη ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, διότι ἡ Παλ. Διαθήκη ἔχει ὡς κύριον θέμα τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Ἐπὶ πλέον ἡ φανέρωσις τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἡ Ἀπόλυτος Δικαιοσύνη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σημαίνῃ σωτηρίαν. Τοὐναντίον μία τοιαύτη ἀποκάλυψις καθιστᾷ τὴν ἐνοχὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐμφανεστέραν.

Ἐὰν πεισθῶ ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπολύτως δίκαιος, θὰ συναισθανθῶ περισσότερον τὴν ἐνοχήν μου καὶ θὰ βεβαιωθῶ περὶ τῆς ἀναποφεύκτου τιμωρίας μου. Πῶς τοῦτο εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελῇ δι᾽ ἐμὲ σωτηρίαν; Τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο μᾶς δίδουν τὰ ἐδ. 21 - 26 τοῦ γ'. κεφ. Ἐκεῖ βλέπομεν τὸ θαυμαστὸν παράδοξον, τὸ ὁποῖον τὸ Εὐαγγέλιον ἀποκαλύπτει, ὅτι ὁ Θεὸς εὗρε τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου Αὐτὸς παραμένων δίκαιος δύναται νὰ δικαιώνῃ τὸν πιστεύοντα

εἰς τὸν Ἰησοῦν. Τὸ Εὐαγγέλιον **ἀποκαλύπτει τὸν Χριστόν**, «***ὅστις*** ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς σοφία ἀπὸ Θεοῦ, ***δικαιοσύνη*** τε καὶ ἁγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις» (Α΄. Κορ. α΄. 30). «Διότι **τὸν** μὴ γνωρίσαντα ἁμαρτίαν ἔκαμεν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν, διὰ νὰ γείνωμεν ἡμεῖς δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δι' αὐτοῦ» (Β΄. Κορ. ε΄. 21). Τοιαύτη εἶναι ἡ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ἀποκαλυπτομένη δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

Ἐκ πίστεως εἰς πίστιν. Ἡ δικαιοσύνη, τὴν ὁποίαν τὸ Εὐαγγέλιον ἀποκαλύπτει καὶ προσφέρει, λαμβάνεται διὰ πίστεως καὶ ἑπομένως διὰ τὸν ἄνθρωπον εἶναι δικαιοσύνη ἐκ πίστεως. Καὶ προσθέτει ὁ Ἀπόστολος ***εἰς πίστιν,*** διότι καθ' ὅσον ἡ πίστις μας αὐξάνει καὶ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ αὐξάνει ἐντὸς ἡμῶν καὶ ἡ κατοχή της βεβαιοῦται. ***Καθὼς εἶναι γεγραμμένον, Ὁ δὲ δίκαιος θέλει ζήσει ἐκ πίστεως*** (*). Πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τοῦ ἐπιχειρήματός του ἐπικαλεῖται τοὺς λόγους τούτους τοῦ προφήτου Ἀββακοὺμ (κεφ. β΄. 4). Δὲν δυνάμεθα νὰ ζήσωμεν ἐν Θεῷ εἰμὴ ἐν δικαιοσύνῃ. Δικαιοσύνην ἀποκτῶμεν μόνον διὰ πίστεως, ἑπομένως ἡ ζωή μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν πίστιν.

Ἐδ. 18. ***Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὀργὴ Θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων τῶν τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεχόντων.*** Μᾶς ὡμίλησε περὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ἥτις ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· ἔρχεται τώρα νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς Θείας δικαιοσύνης. Πρὸς τοῦτο ἀφοῦ ἐξαγγέλλει τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία φανερώνεται ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν, προχωρεῖ διαπιστῶν ὅτι ὁλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης εὑρίσκεται ἐν ἀσεβείᾳ καὶ ἀδικίᾳ καὶ ἑπομένως εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ. Ἐντεῦθεν φαίνεται καθαρὰ ἡ ἀνάγκη τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν τῷ ὁποίῳ ἀποκαλύπτεται ἡ σῴζουσα διὰ πίστεως δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

Καὶ ἡ μὲν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, Ποῦ καὶ πῶς ὅμως ἀποκαλύπτεται ἡ ὀργή Του; Μήπως ἀποκαλύπτεται ἐπίσης ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ; Βεβαίως τὸ Εὐαγγέλιον περιέχει τὴν ἀποκάλυψιν ὅτι κάτι τρομερὸν περιμένει πάντα ὅστις ἐν ἐπιγνώσει ἀπορρίπτει καὶ περιφρονεῖ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ (παράβ. Ἑβρ. ι΄. 29 - 31). Ἀλλ' ἐδῶ τὸ ***ἀπ' οὐρανοῦ,*** ὅπερ παραθέτει ὁ Ἀπόστολος, ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὸ ***ἐν αὐτῷ*** (ἐδ. 17). Ἐπὶ πλέον ὁ ἐνεστὼς ***ἀποκαλύπτεται*** φαίνεται μᾶλλον ὅτι ἀναφέρεται εἰς κάποιαν παροῦσαν κατάστασιν καὶ ἐκ τῶν ὅσα ἕπονται τὸ πιθανώτερον συμπέρασμα εἶναι ὅτι ὁ ἀπ. Παῦλος εἶχε κατὰ νοῦν εἰδικώτερον τὴν ἠθικὴν παράλυσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐμαστίζετο ἡ εἰδωλολατρικὴ κοινωνία καὶ τὴν ὁποίαν ἐθεώρει ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἀναποφεύκτου κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν των εἶναι φανερὰ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, εἶναι εὔκολον νὰ ἀντιληφθοῦν τὴν ἀνάγκην τοῦ Εὐαγγελίου τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ.

(*) Τὸ αὐτὸ ἐδάφιον χρησιμοποιεῖ ὁ Ἀπόστολος καὶ εἰς Γαλάτ. γ΄ 11, ὑπάρχει δὲ ἐπίσης τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ. ι΄. 38. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις δίδεται ὁμοιοτύπως «ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται», ἐνῷ τὸ μὲν Ἑβραϊκὸν κείμενον εἶναι «ὁ δίκαιος διὰ τῆς πίστεώς ***του*** θὰ ζήσῃ», εἰς δὲ τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα «ὁ δίκαιος ἐκ πίστεώς ***μου*** ζήσεται». Δὲν ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορὰ ἀλλὰ φαίνεται, ὡς καὶ ἐξ ἄλλων παρομοίων περιπτώσεων, ἡ σχετικὴ ἐλευθερία, μὲ τὴν ὁποίαν γίνεται χρῆσις τοῦ κειμένου τῆς Π. Δ. ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς Κ. Δ.

Ὀργὴ Θεοῦ. Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ ἔκφαασις φαίνεται ἀσυμβίβαστος μὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐν Χριστῷ μᾶς ἀποκαλύπτεται ὡς εὔσπλαχνος Πατήρ, ὡς Ἀγάπη. Πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ Θεὸς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς συγχωρήσεως νὰ παρουσιάζηται ὡς ὀργιζόμενος καὶ τιμωρῶν; Ἐπιπολαία ἐξέτασις τοῦ ζητήματος ὁδηγεῖ εἰς τὸ ἐσφαλμένον συμπέρασμα ὅτι ἐντὸς τῆς προσωπικότητος τοῦ Θεοῦ ὑπάρχουν ἀντίθετοι ἰδιότητες, εὑρισκόμεναι ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἀλλήλας καὶ συναγωνίζονται πρὸς ἐπικράτησιν. Τοῦτο εἶναι ἀνάρμοστον πρὸς ὅ,τι γνωρίζομεν περὶ τοῦ ζῶντος Θεοῦ. Ἄλλοι πάλιν πρὸ τῆς δυσκολίας, τὴν ὁποίαν ἡ φαινομενικὴ ἀντίθεσις παρουσιάζει, ἐσκέφθησαν ὅτι ἐφ᾿ ὅσον ἡ βάσις τοῦ Θείου χαρακτῆρος εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ὀργὴ εἶναι κατ᾿ οὐσίαν ἀνύπαρκτος καὶ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ὀργὴ δὲν εἶναι ἄλλο τι εἰμὴ ἡ μορφὴ τὴν ὁποίαν προσλαμβάνει ἡ ἀγάπη του, ὅταν εὑρίσκεται ἀντιμέτωπος τοῦ κακοῦ (Ritschl). Ἑπομένως ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἁπλῶς ἡ ἐντύπωσις τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Μία τοιαύτη σκέψις δὲν φαίνεται ἐν τούτοις ἀληθής. Ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ εἶναι ***πραγματικότης,*** τόσον ὅσον καὶ ἡ ἀγάπη Του. Ὁ Θεὸς ὅστις ἀποκαλύπτεται ὡς ἀγάπη ἀποκαλύπτεται ἐπίσης ὡς «πῦρ καταναλίσκον» (Ἑβρ. ιβ΄. 29). Γίνεται δὲ λόγος εἰς τὴν Κ. Δ. περὶ τῆς «ὀργῆς τοῦ Ἀρνίου» (Ἀποκ. στ΄. 16)—ἔκφρασις, ἡ ὁποία φαίνεται ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Χριστοῦ, ὅστις ὑπῆρξεν ἡ ἐνσάρκωσις τῆς Θείας ἀγάπης. Τὸ σπουδαιότερον ὅλων εἶναι ὅτι εἰς τὴν πεῖραν τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ παρουσιάζεται ἡ συναίσθησις τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ εἰς μεγαλείτερον βαθμὸν καθ᾿ ὅσον προχωροῦν εἰς ἐξαγιασμὸν τῆς ζωῆς των καὶ εἰς κατανόησιν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ἦτο ἁπλῆ ἀνθρωπίνη ἐντύπωσις, θὰ ἐξηλείφετο καθ᾿ ὅσον ἡ πεῖρά μας περὶ Θεοῦ πλουτίζεται. Ἀλλ᾿ ὅσον πλησιέστερον πρὸς τὸν Θεὸν εὑρίσκεται ὁ ἄνθρωπος, τόσον περισσότερον αἰσθάνεται τὴν ἁγιότητά Του, ἡ ὁποία ἁμαρτίαν δὲν ἀνέχεται. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη, ἀλλ᾿ εἶναι ***ἁγία ἀγάπη***.

Ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ὀργῆς Του ὑφίσταται μόνον εἰς τὴν περιωρισμένην ἀνθρωπίνην ἀντίληψιν. Ἐπιτείνει δὲ τὴν παρεξήγησιν ἡ λέξις «ὀργή». Ἡ ὀργὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶναι, κατ᾿ ἀρχήν, ἐκδήλωσις ἁμαρτωλός. Προκειμένου ὅμως νὰ τὴν ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Θεόν, ὀφείλομεν νὰ τὴν ἀπαλλάξωμεν ἀπὸ κάθε ἔννοιαν τοιαύτην. Καθὼς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἁγία, οὕτω καὶ ἡ ὀργή του εἶναι ἁγία ὀργή, ἐκδηλουμένη ***ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων,*** δηλ. ἐναντίον πάσης παραβιάσεως τῆς συνειδήσεως στρεφομένης εἴτε κατὰ τοῦ Θεοῦ εἴτε κατὰ τῶν ἀνθρώπων. Κατὰ τῆς ***ἀσεβείας*** ἥτις βλασφημεῖ, ἀρνεῖται καὶ ἀγνοεῖ τὸν Δημιουργόν· κατὰ τῆς ἀδικίας, ἥτις ἐκμεταλλεύεται τὰ δικαιώματα τοῦ πλησίον.

Ἀσέβεια εἶναι ἡ μὴ συμμόρφωσις πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐνῷ ***ἀδικία*** ἀναφέρεται εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σχέσεις. Τὴν ἀσέβειαν πάντοτε ἀκολουθεῖ ἡ ἀδικία, καὶ φυσικῶς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ θὰ πέσῃ ἐπ᾿ ἀμφοτέρων· ***οἵτινες κατακρατοῦσι τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ.*** Ὁ ἄνθρωπος, καὶ μετὰ τὴν πτῶσιν του, ἀπεκόπη μὲν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀλλὰ διετήρησε τὴν συνείδησίν του καὶ ἑπομένως τὴν ἱκανότητα τοῦ νὰ διακρίνῃ τὴν ἠθικὴν διαφορὰν μεταξὺ ὀρθοῦ καὶ ἐσφαλμένου. Ποτὲ δὲ δὲν ἔσβυσε ἀπὸ τὴν συνείδησίν του τὸ συναίσθημα τῆς εὐθύνης διὰ τὴν

ἐκλογήν του, Γνωρίζει ὅτι εἶναι ὑπόλογος. Καὶ ἐν τούτοις οὐδέποτε εἶναι διατεθειμένος νὰ πράξῃ ἐκεῖνο ὅπερ γνωρίζει ὡς ὀρθόν, ἐκεῖνο ὅπερ γνωρίζει ὅτι ὀφείλει νὰ πράξῃ. Κατακρατεῖ συνεπῶς τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ, διότι γνωρίζει τὸ ἀνώτερον καὶ προτιμᾷ τὸ κατώτερον. Διακρίνει ἀνώτερον θέλημα ἀλλ' ἐκλέγει τὸ ἰδικόν του θέλημα. Τὴν φωνήν, ἥτις ἐγείρεται ἐντός του ἀπαιτοῦσα συμμόρφωσιν πρὸς τὸ ὀρθὸν καὶ δίκαιον, καταπνίγει, κρατεῖ δεσμευμένην, διὰ νὰ ἀκολουθήσῃ ἀντίθετον δρόμον.

Πόσον βαρεῖα εἶναι ἡ εὐθύνη του! Διότι ὁ ἄνθρωπος ἔχει καὶ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ πέριξ αὐτοῦ ἀφθονίαν ἐνδείξεων καὶ μαρτυριῶν περὶ τοῦ ὅτι ἔχει ἀπέναντί του προσωπικὸν Θεὸν καὶ οὐχὶ τυφλὰς καὶ ἀφῃρημένας δυνάμεις.

***

Δύο πραγματικότητες ἀποκαλύπτονται ἐνώπιόν μας: Ἡ πραγματικότης τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ πραγματικότης τῆς ὀργῆς Του. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὁ Χριστός, ὅστις μᾶς ἐλευθερώνει ἀπὸ τῆς ὀργῆς. Ἐὰν δὲν δεχθῶμεν εὐγνωμόνως τὴν ἀπελευθέρωσιν διὰ τοῦ Χριστοῦ, μένομεν ἐκτεθειμένοι κάτω ἀπὸ τὴν δικαίαν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ: «Ὅστις πιστεύει εἰς τὸν Υἱόν, ἔχει ζωὴν αἰώνιον· ὅστις ὅμως ἀπειθεῖ εἰς τὸν Υἱόν, δὲν θέλει ἰδεῖ ζωήν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπάνω αὐτοῦ» (Ἰωάν. γ' 36).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΤΗΣ ΓΡΑΦΗΣ

ΑΜΩΣ

Οἱ προφῆται ἐν τῷ Ἰσραὴλ δὲν ἦσαν μόνον, οὔτε κυρίως, οἱ ἄνθρωποι οἵτινες προέλεγον τὰ μέλλοντα, ἀλλ' οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ἀποκαλύψουν εἰς τὸν λαὸν ἐν ὀνόματι Αὐτοῦ τὰς βουλάς Του. Ἀρχικῶς οἱ Ἑβραῖοι ὠνόμαζον προφήτας ἐνθουσιώδεις τινὰς καὶ ζηλωτὰς διὰ τὴν θρησκείαν ὁμοεθνεῖς των. Ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον ὁ προφήτης ἔλαβεν ἐπισημοτέραν θέσιν ἐν τῷ Ἰσραήλ· ἦτο ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἤρχετο μὲ τὴν ἀξίωσιν ὅτι ἔλαβε δι' ἐμπνεύσεως ἀποστολὴν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ ἐξαγγείλῃ ἀληθείας τινὰς σχετικὰς μὲ τὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς του, εἴτε ἀναφερόμενος εἰς τὸν λαὸν εἴτε εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ λαοῦ εἴτε εἰς ἀμφοτέρους. Ὁ συνήθης τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ἤρχιζον τὴν προφητείαν των ἦτο: «Οὕτω λέγει Κύριος». Οἱ προφῆται ἦσαν κυρίως οἱ ἱεροκήρυκες τῆς ἐποχῆς των. Τὰ θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπροφήτευον, ἢ μᾶλλον ἐκήρυττον, εἶχον ἀναφορὰν εἰς τὴν σύγχρονον κατάστασιν τοῦ λαοῦ εἴτε τὴν πολιτικήν, εἴτε τὴν κοινωνικήν, εἴτε τὴν θρησκευτικήν. Διὰ τοῦτο αἱ προφητεῖαι των δὲν ἐννοοῦνται εἰμὴ μόνον ἐὰν τὰς ἐξετάσωμεν ἐν σχέσει μὲ τὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἐξηγγέλθησαν. Ὡς ἐκ τῆς ἰδιότητός των ταύτης τὰ βιβλία τῶν προφητῶν συμπληρώνουν τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ τὰς ἡμέρας των, διότι μᾶς δίδουν μίαν ἀκριβεστέραν ἰδέαν τῆς καταστάσεως τοῦ λαοῦ, τῶν δυσκολιῶν

του καὶ τῶν ἀναγκῶν του. Πολλάκις προέλεγον καὶ τὸ ἄμεσον μέλλον, διότι ἐγνώριζον τὴν κατάστασιν καὶ ἠδύναντο νὰ προΐδουν τί ἔμελλε νὰ συμβῇ. Πολλάκις ὅμως ἡ προφητική των ἔμπνευσις ἐχώρει βαθύτερον καὶ προέλεγον ἀκόμη καὶ τὸ ἀπώτερον μέλλον, καὶ ἰδίως περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Μεσσίου, τῆς ἀποστολῆς Του καὶ τοῦ ἔργου Του.

Τοιοῦτος προφήτης ἦτο ὁ Ἀμώς. Εἶδε τὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς του ὅτι δὲν ἦτο καλὴ καὶ ἔλαβεν ἔμπνευσιν ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἐξαγγείλῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ — νὰ διαφωτίσῃ τὸν λαὸν ἐπὶ τῆς καταστάσεώς του, νὰ ἐλέγξῃ καὶ νὰ νουθετήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ προείπῃ ἀκόμη τί θὰ συμβῇ εἰς αὐτὸν ἂν ἡ κατάστασίς του αὐτὴ ἐξακολουθήσῃ ἢ ἂν μεταβληθῇ καὶ βελτιωθῇ. Ὁ Ἀμὼς εἶναι ὁ πρῶτος προφήτης, ὅστις ἔγραψε τὰς προφητείας του. Ἕως τότε (δηλαδὴ μέχρι τῶν μέσων τοῦ ὀγδόου αἰῶνος πρὸ Χριστοῦ) οἱ προφῆται δὲν ἔγραφον τὰς προφητείας των. Ὅσαι ἐκ τῶν πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης προφητειῶν σώζονται, ἀναφέρονται ὑπὸ τῶν χρονογράφων τῆς ἐποχῆς των καὶ ὄχι ὑπὸ τῶν ἰδίων. Ἀπὸ τοῦ Ἀμὼς ὅμως καὶ ἐντεῦθεν οἱ προφῆται γράφουν τὰς προφητείας των καὶ διὰ τοῦτο ἔχομεν ἐν τῇ Γραφῇ προφητικὰ βιβλία.

Τίς ὁ Ἀμώς. Ὁ Ἀμὼς ἦτο εἷς ἄσημος Ἰσραηλίτης ἀπὸ τὴν Θεκουὲ τοῦ Ἰούδα. Ἦτο ἁπλοῦς βοσκὸς προβάτων καὶ ἐπεριποιεῖτο τὰς ὀλίγας συκομορέας του. Δὲν ἀνῆκε λοιπὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος, οὕτως εἰπεῖν, προφητῶν. Ὑπῆρχον εἰς τὰς ἡμέρας του ὁμάδες προφητῶν, ἀκόμη καὶ σχολαὶ προφητῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐσύχναζον πρόσωπα ἰδιαιτέρως ἐνδιαφερόμενα καὶ καταγινόμενα εἰς τὴν θρησκείαν. Ὁ Ἀμὼς δὲν ἦτο ἀπὸ αὐτούς, καθὼς ὁ ἴδιος λέγει: «Δὲν ἤμην ἐγὼ προφήτης οὔτε υἱὸς προφήτου ἐγώ· ἀλλ' ἤμην βοσκὸς καὶ συνάζων συκάμινα· καὶ ὁ Κύριος μὲ ἔλαβεν ἀπὸ ὄπισθεν τοῦ ποιμνίου, καὶ εἶπε Κύριος πρὸς ἐμέ, Ὕπαγε, προφήτευσον εἰς τὸν λαόν μου Ἰσραήλ» (ζ'. 14—15).

Οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἐξηνάγκασαν τὸν ἁπλοῦν αὐτὸν βοσκὸν νὰ ἀφήσῃ τὸ ποίμνιόν του καὶ τὰς συκομορέας του καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ κηρύξῃ πρὸς τὸν Ἰσραήλ, ἦσαν οἱ ἑξῆς: Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα ἦτο ὁ Ὀζίας, βασιλεὺς δὲ τοῦ Ἰσραὴλ ὁ Ἱεροβοὰμ ὁ δεύτερος. Ὁ Ἱεροβοὰμ πολιτικῶς ἀπεδείχθη ἱκανὸς βασιλεύς, διότι ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἀποκατέστησε τὴν εἰρήνην· θρησκευτικῶς ὅμως καὶ ἠθικῶς καὶ αὐτὸς καὶ ὁ λαός του δὲν εὑρίσκοντο εἰς καλὴν κατάστασιν. Αἱ πολεμικαὶ ἐπιτυχίαι ἔφερον ἀφθονίαν καὶ πλοῦτον εἰς τὸν Ἰσραήλ, ὄχι ὅμως εἰς ὅλους, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἀνοτέραν κοινωνικὴν τάξιν. Ἡ εὐημερία αὕτη ἐδημιούργησε πολυτέλειαν, ἀσωτείαν, ἀκολασίαν καὶ διαφθοράν. Καὶ ἐνῷ ἡ ἀνωτέρα τάξις εἶχεν ἄφθονα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς, ἡ κατωτέρα τάξις ὑπέφερε διττῶς, ἀπὸ πτωχείαν καὶ ἀπὸ τὴν καταπίεσιν, τὰς ἀδικίας καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν. Τὸ κοινωνικὸν αὐτὸ πρόβλημα ἐξήγειρε τὸν προφήτην καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀφήσῃ τὴν ἥσυχον ποιμενικήν του ζωήν, νὰ κατέλθῃ εἰς τὰς πόλεις καὶ νὰ ὁμιλήσῃ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ ἐναντίον τῶν παρεκτρεπομένων. Εἷς ἄλλος λόγος, ὅστις ἠνάγκασε τὸν Ἀμὼς νὰ κάμῃ τοῦτο, ἦσαν αἱ ὕποπτοι κινήσεις τῶν βασιλέων τῆς Ἀσσυρίας.

Ὁ Ἀμὼς διεῖδε μέγαν κίνδυνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὰς κινήσεις ταύτας, καὶ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Θεὸς θὰ μετεχειρίζετο τοὺς Ἀσσυρίους διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἰσραήλ, ἂν ἐγκαίρως δὲν συνετίζοντο, ὥστε νὰ μετανοήσουν διὰ τὴν ἁμαρτωλήν των ζωὴν καὶ νὰ εἰσέλθουν εἰς δρόμον καλλίτερον.

Ἂν καὶ οὐχὶ κατηρτισμένος διὰ τὸ ἔργον τοῦ προφήτου, ὁ Ἀμὼς ᾐσθάνθη ὅτι ὁ Κύριος τὸν ἐκάλει ἰδιαιτέρως καὶ ἀπ᾿ εὐθείας εἰς τὴν περίστασιν ἐκείνην διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ Αὐτὸν καὶ τὸν Ἰσραήλ. «Ὁ Κύριος ἐλάλησε· τίς δὲν θέλει προφητεύσει;» (γ΄ 8). Ὅπως ὁ Παῦλος, ἂν καὶ δὲν ἦτο ἐκ τῶν δώδεκα, συνησθάνετο ὅτι ἦτο ἀπόστολος, «οὐχὶ ἀπ᾿ ἀνθρώπων οὔτε δι᾿ ἀνθρώπου» ἀλλ᾿ ἀπ᾿ εὐθείας, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, οὕτω καὶ ὁ Ἀμώς. Ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὁποῖον ὁμιλεῖ, εἶναι τρόπος ἁπλοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ὅμως βλέπει καλῶς τὴν κατάστασιν καὶ τὸν κίνδυνον, καὶ εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἀκούεται στεντορεία, ἀναγκάζουσα αὐτὸν νὰ ὁμιλήσῃ. Ὁμιλεῖ μὲ εἰλικρίνειαν, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ τόλμην. Ἡ γλῶσσά του εἶναι ἁπλοϊκή, ἀλλὰ σαφής, ἰσχυρὰ καὶ ἐπιτακτική. Μεταχειρίζεται φράσεις καὶ λέξεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι εἰλημμέναι ἀπὸ τὴν ποιμενικὴν καὶ γεωργικὴν ζωήν, ἀλλ᾿ ὅ,τι λέγει εἶναι λόγοι προφήτου, ὁ ὁποῖος κηρύττει τὴν ἀλήθειαν εἰς ἐκείνους, οἵτινες εἶχον μεγάλην ἀνάγκην νὰ τὴν γνωρίζουν.

Ἡ γενικὴ τοῦ Ἀμὼς καταγγελία. Ὁ Ἀμὼς ἀρχίζει τὴν καταγγελίαν του πρῶτον ἐναντίον τῶν γειτονικῶν εἰδωλολατρικῶν ἐθνῶν. Διὰ τὸν Ἀμὼς ὁ Θεὸς δὲν εἶναι Θεὸς μόνον τοῦ Ἰσραὴλ ἀλλ᾿ ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ὁ Ἀμὼς ἦτο ὁ πρῶτος προφήτης τοῦ Ἰσραήλ, ὅστις ἐξέφρασεν αὐτὴν τὴν ἰδέαν. Ἕως τότε ἡ ἀντίληψις τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν προφητῶν του ἦτο ὅτι ὁ Ἰεχωβᾶ ἦτο ***ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἀποκλειστικῶς.*** Ὁ Ἰεχωβᾶ δὲν εἶχε κανὲν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ἄλλα ἔθνη· ταῦτα εἶχον τοὺς ἰδικούς των θεούς. Τὸ ζήτημα ἦτο μόνον τίς ἐκ τῶν θεῶν ἦτο ὁ μεγαλείτερος καὶ ἱκανώτερος, καὶ ἠδύνατο νὰ βοηθήσῃ τὸν λαόν του ἀποτελεσματικώτερον. Εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅμως τοῦ Ἀμὼς ὁ Ἰεχωβᾶ εἶναι Θεὸς πάντων, εἴτε τὸν ἀναγνωρίζουν εἴτε ὄχι· εἶναι Θεός, ὅστις δεικνύει ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὰς πράξεις ὅλων τῶν ἐθνῶν, παρακολουθεῖ τὴν στάσιν καὶ συμπεριφοράν των καὶ συμπεριφέρεται ὁ ἴδιος πρὸς αὐτὰ ἀναλόγως. Διὰ τοῦτο ὁ Ἀμὼς καὶ ὅλοι οἱ κατόπιν αὐτοῦ ἀκμάσαντες προφῆται ὁμιλοῦν καὶ κηρύττουν ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ. Ὁμιλεῖ κατὰ σειρὰν διὰ τὴν Δαμασκὸν καὶ τὴν Συρίαν, τῆς ὁποίας τὸ κυριώτερον ἁμάρτημα ἦτο ἡ σκληρότης ἐν καιρῷ πολέμου. Ἔπειτα ὁμιλεῖ διὰ τοὺς Φιλισταίους πρὸς νότον καὶ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰσραήλ, τῶν ὁποίων τὸ κυριώτερον ἁμάρτημα ἦτο σκληροκαρδία καὶ βαρβαρότης εἰς τὴν δουλεμπορίαν. Ἔπειτα ὁμιλεῖ διὰ τοὺς Ἐδωμίτας, τῶν ὁποίων καταγγέλλει τὸ μῖσος, τὸ ὁποῖον εἶχον ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ. Ἔπειτα ὁμιλεῖ ἐναντίον τῶν Ἀμμωνιτῶν, τῶν ὁποίων καταγγέλλει τὴν ἀπανθρωπίαν πρὸς τὰς γυναῖκας τῶν μερῶν πλησίον τῶν συνόρων των. Καὶ τέλος ὁμιλεῖ ἐναντίαν τοῦ Μωάβ, καταγγέλλων τὴν ἀσέβειαν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ πρὸς τοὺς νεκροὺς τῶν ἐχθρῶν των. Ἔπειτα στρέφει τὸν λόγον ἐναντίον τοῦ Ἰούδα, ὅστις ἂν καὶ ἐγνώριζε τὸν ἀληθῆ Θεὸν

καὶ τὸ θέλημα Αὐτοῦ, ἐστράφη πρὸς ἀντίθετον ὁδόν Καὶ τελευταῖον ὁμιλεῖ ἐναντίον τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ ὁποίου καταγγέλλει τὰς ἀδικίας πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀδυνάτους, καὶ τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν ἀνηθικότητα. Ὅλαι αἱ προφητεῖαι καὶ καταγγελίαι αὗται ἐμπεριέχονται εἰς τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια τοῦ βιβλίου του. Εἰς τὰ ἄλλα ἑπτὰ κεφάλαια ὁ Ἀμὼς κυρίως ὁμιλεῖ περὶ τοῦ Ἰσραήλ.

Ἡ εἰδικὴ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ καταγγελία. Εἰς ταύτην ὁ Ἀμὼς τονίζει τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἰσραὴλ εὑρίσκετο εἰς ἰδιαιτέρας σχέσεις πρὸς τὸν Ἰεχωβᾶ, ὅστις ἦτο ὁ εὐεργέτης του. Ἡ σχέσις του αὐτὴ πρὸς τὸν Ἰεχωβᾶ τὸν καθίστα περισσότερον ἀξιοκατάκριτον διὰ τὰς παραβάσεις καὶ τὰς ἁμαρτίας του· ἡ τιμωρία καὶ καταστροφή του προβλέπεται καὶ προλέγεται πλήρης. Εἰδικῶς ὁ Ἀμμὼς καταγγέλλει τὴν καταπίεσιν, τὴν ἀδικίαν καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν πτωχῶν καὶ ἀδυνάτων ὑπὸ τῶν ἀνωτέρων τάξεων· τὴν πολυτέλειαν τούτων, τὴν ἀσωτείαν καὶ τὴν διαφθοράν. Μέμφεται καὶ ἀπειλεῖ τὰς πλουσίας γυναῖκας τοῦ Ἰσραήλ, τὰς ὁποίας ἀποκαλεῖ «δαμάλεις τῆς Βασάν». Ἀποκηρύττει τὴν τυπικότηττα, τὸ μάταιον καὶ ἀνωφελὲς τῆς θρησκείας καί λατρείας των, καὶ θρηνεῖ τὴν ἐν γένει κατάπτωσιν τοῦ Ἰσραὴλ. Τέλος ὑπαινίσσεται τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἀσσυρίων, καὶ εἰς τρεῖς ὁράσεις προεικονίζει τὴν ταχεῖαν καταστροφὴν τοῦ ἔθνους.

Ὁ Ἀμασίας, ὁ ἱερεὺς τῆς Βαισθήλ, ἀκούσας τὰς καταγγελίας ταύτας, προσεπάθησε νὰ κατασιγάσῃ τὸν τολμηρὸν Προφήτην καὶ εἰδοποιεῖ τὸν βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ Ἱεραβοὰμ περὶ τῶν καταγγελιῶν τοῦ Ἀμώς, τὰς ὁποίας χαρακτηρίζει ὡς συνωμοσίαν κατὰ τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἔθνους: «Ὁ τόπος δὲν δύναται νὰ ὑποφέρῃ πάντας τοὺς λόγους αὐτοῦ». Διαμαρτύρεται μὲ ἀγανάκτησιν ὁ ἱερεύς. Ἰδίως θεωρεῖ προδοτικὰς τὰς προβλέψεις καὶ προρρήσεις τοῦ Ἀμὼς περὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ ἔθνους. Ζητεῖ ἀπὸ τὸν Ἀμὼς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ ἔδαφος τοῦ Ἰσραὴλ καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν χώραν του, εἰς τὴν γῆν Ἰούδα, καί ἐκεῖ νὰ προφητεύῃ ἐὰν θέλῃ. Ὁ Ἀμὼς τὸν πληροφορεῖ ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς συνήθεις προφήτας, οἵτινες εἶχον ἐπάγγελμα τὸ προφητεύειν. Αὐτὸς ἦτο ἁπλοῦς βοσκός. Ὁ Κύριος ὅμως τὸν ἐκάλεσεν ἰδιαιτέρως καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὸν Ἰσραὴλ διὰ νὰ προφητεύσῃ. Ἑπομένως δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλως ἢ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐκπληρῶν τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν Θεόθεν ἐντολήν.

Ὁ Ἀμὼς παρ' ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ ἱερέως Ἀμασία καὶ τὰς ἄλλας ἀντιδράσεις ἐξηκολούθησε τὰς προφητείας του, καταγγέλλων τὰς ἁμαρτίας τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἰδίως τὰς ἁμαρτίας καὶ ἀδικίας τῶν ἀνωτέρων τάξεων, καὶ προλέγων τὴν καταστροφήν. Ὁ ἐπίλογος ὅμως τοῦ βιβλίου του εἶναι ἐνθαρρυντικός. Προλέγει ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν δοκιμασίαν θὰ ἐπακολουθήσῃ ἐπανόρθωσις καὶ ἀποκατάστασις. Τινὲς φρονοῦν ὅτι τὸ μέρος τοῦτο τῆς προφητείας δὲν εἶναι τοῦ Ἀμὼς ἀλλ' ἄλλης μεταγενεστέαας χειρός. Ἀλλ' ἡ ἐνθαρρυντικὴ αὕτη πρόβλεψις εἶναι προφητεία, ἡ ὁποία ἐπηλήθευσε, διότι πράγματι μετὰ τὴν καταστροφὴν πρῶτον τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἔπειτα τοῦ Ἰούδα, ἐπηκολούθησε μετὰ ἑβδομηκονταετῆ αἰχμαλωσίαν ἐν Βαβυλωνίᾳ ἡ ἐπάνοδος ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἐναπομείναντος λαοῦ εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων αὐτοῦ.

Μαθήματα. 1. Εἰς τὴν περίστασιν τοῦ Ἀμὼς βλέπομεν ἐπαληθεύοντας καὶ

ἐν τῇ Παλαιᾷ Οἰκονομίᾳ τοὺς λόγους τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ: «Ἀπέκρυψας αὐτὰ ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν καὶ ἀπεκάλυψας εἰς νήπια». Δὲν ὑπῆρχον ἄνθρωποι περισσότερον μορφωμένοι καὶ καλλίτερον τοῦ Ἀμὼς κατηρτισμένοι εἰς τὰς ἡμέρας του διὰ νὰ ἀναλάβουν τὸ ἔργον τοῦ Προφήτου; Βεβαίως ὑπῆρχον. Ὁ Θεὸς ὅμως ἐξέλεξε τὸν ἁπλοῦν τοῦτον βοσκόν, ἀλλ' εἰλικρινῆ καὶ ἐνθουσιώδη Ἰσραηλίτην, νὰ ἐξαγγείλῃ τὰς κρίσεις Αὐτοῦ.

2. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ἡ προθυμία, μεθ' ἧς ὁ Ἀμὼς ἐδέχθη τὴν θείαν ἀποστολὴν ὅταν ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ ἐκάλεσεν αὐτὸν νὰ Τὸν ὑπηρετήσῃ εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἰσραήλ, ἐδέχθη χωρὶς δισταγμὸν καὶ ἐπιφύλαξιν τὴν ἐντολήν. Ἀφῆκε τὸ ποίμνιόν του καί τὰς συκομορέας του καὶ ὑπῆγεν ἐκεῖ ὅπου τὸν ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς νὰ ἀποκαλύψῃ τὰς βουλάς Του καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν ἀλήθειάν Του. Ὡς ὁ Ἡσαΐας, τοῦ ὁποίου τὸν χαρακτῆρα θὰ ἴδωμεν εἰς ἄλλο ἄρθρον, εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Θεοῦ ἀπήντησεν: «Ἰδοὺ ἐγώ, Κύριε, ἀπόστειλόν με».

3. Ὁ Ἀμὼς ὠνομάσθη «ὁ Προφήτης τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης» καὶ ἦτο τοιοῦτος. Αἱ καταγγελίαι του κατὰ τῆς ἀδικίας, τῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ τῶν καταπιέσεων τῶν πτωχῶν καὶ ἀδυνάτων ὑπὸ τῶν πλουσίων καὶ ἰσχυρῶν ἦσαν κάτι πολὺ ἀσύνηθες ὄχι μόνον τότε ἀλλὰ καὶ κατόπιν, καὶ ἀκόμη μετὰ Χριστὸν καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Πολλοὶ λειτουργοὶ τῆς θρησκείας δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ ἐνοχληθοῦν ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ἀδικίαν καὶ ἀνωμαλίαν. Θρησκεία ὅμως ἡ ὁποία ἀδιαφορεῖ διὰ τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην, εἶναι θρησκεία ἄχρηστος.

4. Ὁ ἱερεὺς Ἀμασίας, ὁ ἀντισταθεὶς εἰς τὸν Ἀμώς, ἀντιπροσωπεύει τὴν τάξιν τοῦ κλήρου ἐκείνου, ὅστις ἐννοεῖ νὰ περιπατῇ εἰς τὴν πεπατημένην ὁδόν, χωρὶς καμμίαν ἐνόχλησιν καὶ πρωτοβουλίαν, χωρὶς πρόοδον, χωρὶς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων εἰς τὴν κοινωνίαν, χωρὶς διατάραξιν τῆς ἡσυχίας ἐκείνων, οἵτινες κατέχουν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν δύναμιν καὶ οἵτινες εὐδοκιμοῦν καὶ εὐημεροῦν εἰς βάρος τοῦ ἀδικουμένου λαοῦ.

5. Ὁ Ἀμὼς ὑπενθυμίζει εἰς τὸν λαὸν Ἰσραὴλ ὅτι ἡ θέσις του μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς ἦτο προνομιοῦχος. Ὁ Ἰσραὴλ ὑπερεῖχε τῶν ἄλλων λαῶν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ εἰς τὸν πλοῦτον τῶν ἄνωθεν εὐλογιῶν. Ἀκριβῶς ὅμως διὰ τοῦτο ὁ Ἰσραὴλ ὤφειλε νὰ ζῇ μίαν ζωὴν καθαρότητος καὶ δικαιοσύνης ἀνωτέραν ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν ὡς αὐτοὶ προνομιοῦχα. Ὅσον καλλίτερον γνωρίζει τις τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσον περισσότερον εὐλογεῖται ὑπ' Αὐτοῦ, τόσον καθαρωτέραν ζωὴν καὶ προθυμοτέραν ὑπηρεσίαν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ἀνθρωπότητος ζητεῖ ἀπὸ αὐτὸν ὁ Θεός.

Βοστώνη. **Χ. Γ. Τόκας.**

Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

ἀποδεικνυομένη ὑπὸ τῶν ἀνασκαφῶν τῶν ἐτῶν 1925–1934

ΥΠΟ

ΚΑΡΟΛΟΥ ΜΑΡΣΤΟΝ (Sir Charles Marston, F.S.A.)

[Κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τοῦ 'Αγγλικοῦ]

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ἡ πρωτόγονος θρησκεία.

Τὰ γεγονότα, τὰ ἱστορούμενα εἰς τὰ πρῶτα δεκατέσσαρα κεφάλαια τοῦ Βιβλίου τῆς Γενέσεως, φαίνονται ὅτι ἐκτυλίσσονται πλησίον τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ. Ἡ περὶ τὸν Εὐφράτην χώρα καλεῖται «γῆ Σενναὰρ» (Γεν. ι'. 10, ια'. 1), ἢ Μεσοποταμία (Γεν. κδ'. 10), ὅπερ ὄνομα φέρει καὶ σήμερον, διότι κεῖται μεταξὺ τῶν δύο μεγάλων ποταμῶν Εὐφράτου καὶ Τίγρητος. Ὑπὸ τὸ ἐπίχωστον ἔδαφος τῆς μεγάλης ταύτης ἐκτάσεως, ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου ἔφερεν εἰς φῶς τὰ λείψανα εὐρυτάτου πολιτισμοῦ ἀνερχομένου εἰς ἐποχὴν 5000 καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν πρὸ Χριστοῦ. Ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἀνῆκεν εἰς δύο μεγάλας φυλάς, τοὺς Σουμερίους καὶ τοὺς Σημίτας. Οἱ Σημῖται εἶναι οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σήμ, πρεσβυτέρου υἱοῦ τοῦ Νῶε, κλάδος δὲ αὐτῶν εἶναι ἡ Ἑβραϊκὴ φυλή, εἰς ἣν ἀνῆκεν ὁ Ἀβραάμ.

Τοῦ ἀρχαιοτάτου τούτου πολιτισμοῦ δὲν δυνάμεθα ἀκόμη νὰ σχηματίσωμεν πλήρη εἰκόνα, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι κατ' ἔτος διὰ νέων ἀνασκαφῶν ἔρχονται εἰς τὸ φῶς νέα στοιχεῖα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἡ μελέτη τῶν στοιχείων τούτων προχωρεῖ πολὺ βραδέως ὡς ἐκ τῶν δυσκολιῶν αὐτῆς καὶ ὡς ἐκ τοῦ ὀλιγαρίθμου, ὡς ἐλέχθη, τῶν εἰδικῶν γλωσσολόγων καὶ ἀρχαιολόγων τῶν δυναμμένων νὰ ἐξαγάγωσι τὰ πορίσματα τῶν στοιχείων τούτων. Διὰ τοῦτο θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ περιγράψωμεν ἀπὸ τοῦδε τὸν ἀρχαῖον τοῦτον πολιτισμὸν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν, οἵτινες τὸν ἐδημιούργησαν.

Τοῦτο ὅμως προκύπτει ἤδη σαφῶς ἐκ τῶν ἐνεπιγράφων πλακῶν, αἵτινες εὑρέθησαν εἰς τὰς ὡς ἄνω ἀνασκαφάς, ὅτι τὰ ὅσα ἱστοροῦνται εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ Βιβλίου τῆς Γενέσεως ἐπιβεβαιοῦνται.

Κυρίως δὲ ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν τούτων εὑρημάτων προκύπτει ὅτι πρὸ τῆς πολυθεΐας, ἥτις βραδύτερον ἐπεκράτησεν εἰς τὰς περὶ τὸν Εὐφράτην χώρας καὶ λαούς, ἐπεκράτει ὁ ***Μονοθεϊσμός***, ἤτοι, ἡ πίστις εἰς ἕνα Θεόν. Τοῦτο διεπίστωσεν ὁ σοφὸς Λάγγδον, καθηγητὴς τῆς Ἀσσυριολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὀξφόρδης, ἐκ τῆς μελέτης τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν τῆς Μεσοποταμίας. Καὶ ἡ διαπίστωσις αὕτη ἀνατρέπει τὰς θεωρίας σχεδὸν ὅλων τῶν νεωτέρων συγγραφέων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς ἀρχεγόνου θρησκείας τῶν ἀνθρώπων· διότι οἱ πλεῖστοι τῶν συγγραφέων τούτων, μετακομίσαντες τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελίξεως ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ εἰς τὸν πνευματικὸν κόσμον, ἀπεφάνθησαν ὅτι ὁ μονοθεϊσμὸς ἐξελίχθη βαθμηδὸν καὶ εἰς σχετικῶς νεωτέραν ἐποχὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας ἐκ τῆς πολυθεΐας. Ὅπως ἡ θεωρία τοῦ Ἄϊνσταιν ἀνατρέπει σήμερον ὅλα τὰ

περὶ φυσιολογίας συγγράμματα, οὕτω καὶ ἡ ἀνακάλυψις τοῦ Λάγγδον, ὅτι ὁ μονοθεϊσμὸς ἦτο ἡ ἀρχαιοτάτη ἀνθρωπίνη θρησκεία, θέτει εἰς ἀχρηστίαν ὅλας τὰς μέχρι τοῦδε ἀντιθέτους θεωρίας περὶ τῶν πρωτογόνων θρησκευτικῶν ἰδεῶν.

Ὁ καθ. Λάγγδον στηρίζει τὴν γνώμην του, ὡς ἐλέχθη, ἐπὶ τῶν σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν, αἵτινες ἀνεγνώσθησαν εἰς τὰς ἐνεπιγράφους πλάκας τὰς ἀνακαλυφθείσας εἰς διάφορα μέρη τῆς Μεσοποταμίας. Καὶ διὰ νὰ μὴ κουράσωμεν τὸν μὴ εἰδικὸν ἀναγνώστην, ἀρκούμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὰ κυριώτερα τεκμήρια τῆς γνώμης ταύτης.

Οἱ ἀρχαῖοι Σημῖται, ἀκόμη καὶ ἀφοῦ περιῆλθον εἰς τὴν πολυθεΐαν, ἐλάτρευον ἕνα θεόν, ὃν ὠνόμαζον Ἔλ, ὅπερ ὄνομα σημαίνει «ὕψιστος». Καὶ ὁ Σαγχουνιάθων, Φοῖνιξ συγγραφεὺς ἀκμάσας περὶ τὸ 1000 πρὸ Χριστοῦ, ἀναφέρει ἐξ ἀρχαιοτέρων πηγῶν, ὅτι ἡ ἀνωτάτη θεότης τῆς Βίβλου (πόλεως τῆς Φοινίκης παρὰ τὸν Λίβανον) ἦτο ὁ Ἐλιούν, ὁ καλούμενος «ὕψιστος». Εἶναι δὲ φανερὸν ὅτι ὁ Ἐλιοὺν οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν «ὕψιστον Θεὸν» τοῦ ιδ'. κεφαλαίου τῆς Γενέσεως (ἐδαφ. 18, 19, 20, 22), ὅπου τὸ Ἑβραϊκὸν πρωτότυπον μεταχειρίζεται τὸ ὄνομα «Ἔλ Ἐλυόν». Ἀκόμη καὶ ἡ πολυθεΐα τῶν Ἑλλήνων ἀνεγνώριζε τὸν Δία ὡς τὸν ὑπέρτατον θεόν. Ὁ Αἰσχύλος λέγει: «Ζεύς ἐστιν αἰθήρ, Ζεὺς ἡ γῆ, Ζεὺς ὁ οὐρανός, Ζεὺς ὁ κόσμος καὶ τὰ πέραν τοῦ κόσμου». Οἱ ἀρχαῖοι Ἰνδοὶ ὠνόμαζον τὴν ὑπερτάτην θεότητα «Δυαὺς Πετάρ», ὅπερ ταὐτὸ καὶ τὸ «Ζεὺς Πατὴρ» τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ Jupiter τῶν Λατίνων. Τοῦθ' ὅπερ δηλοῖ ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς πολυθεΐας ἀπέμεινεν ἀπήχησις τῆς προγενεστέρας πίστεως εἰς ἕνα ὕψιστον Θεόν. Ὥστε ἡ πολυθεΐα, ἥτις κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους ἐπεκράτει εἰς τὰς χώρας τῆς Ἐγγὺς Ἀνατολῆς, ἦτο ἐκφυλισμὸς ἑνὸς ἀρχαιοτέρου μονοθεϊσμοῦ—ὄχι ὁ μονοθεϊσμὸς ἐξέλιξις ἐκ τῆς πολυθεΐας.

Ἐπίσης καὶ ἡ πίστις εἰς μέλλουσαν ζωὴν καὶ ἀνταπόδοσιν ἦτο πανάρχαιος. Εἴδομεν εἰς προηγούμενον κεφάλαιον ὅτι οἱ σοφοὶ τῆς «Ἀνωτέρας Κριτικῆς» διεκήρυξαν ὅτι εἰς τὴν θρησκείαν τῶν Σουμερίων καὶ Σημιτῶν δὲν ὑπῆρχεν Οὐρανός, ἤτοι, τόπος τῶν πνευμάτων τῶν δικαίων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος. Εὑρέθησαν ὅμως εἰς τὰς ἀνασκαφὰς τῆς Μεσοποταμίας ἐπιγραφαὶ μὲ σφηνοειδεῖς χαρακτῆρας, αἵτινες ὁμιλοῦν ρητῶς περὶ Οὐρανοῦ, ὅπου οἱ δίκαιοι ἐγίνοντο δεκτοὶ καὶ ὅπου εὑρίσκοντο ὁ ἄρτος καὶ τὸ ὕδωρ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται εἶναι τῆς 3ης χιλιετηρίδος πρὸ Χριστοῦ, δηλ. πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀβραάμ. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτος ἡ μνεία τοῦ «ἄρτου καὶ ὕδατος τῆς ζωῆς» —συμβολισμοῦ, τὸν ὁποῖον μετεχειρίσθη καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν βραδύτερον (Ἰωάν. στ'. 35, 51, δ'. 14).

Μεταξὺ τῶν εἰρημένων σφηνοειδῶν ἐπιγραφῶν ὑπάρχει μία, ἥτις ἀναφέρει βασιλέα τινά, ὅστις «ἠγάπα νὰ ἀναγινώσκῃ τὰ συγγράμματα τὰ πρὸ τοῦ Κατακλυσμοῦ». Ἐπίσης μία πρισματικὴ ἐπιγραφή, ἐσχάτως ἀνακαλυφθεῖσα ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ εὑρισκομένη τώρα εἰς τὴν Ἀσμόλειον Βιβλιοθήκην τῆς Ὀξφόρδης, δίδει μακρὸν κατάλογον βασιλέων καὶ τῶν ἐποχῶν καθ' ἃς ἔζησαν. Ἀρχίζει δὲ ὁ κατάλογος οὗτος μὲ τὰ ὀνόματα ὀκτὼ βασιλέων, οἵτινες ἐβασίλευσαν πρὸ τοῦ Κατακλυσμοῦ. Οἱ ὀκτὼ οὗτοι βασιλεῖς ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς «πατριάρχας», οὓς

ἀπαριθμεῖ τὸ 5ον κεφάλαιον τῆς Γενέσεσεως—Σήθ, Ἐνώς, Καϊνάν, Μαλαλεήλ, Ἰάρεδ, Ἐνώχ, Μαθουσάλας, Λάμεχ. Οἱ δὲ «πατριάρχαι» οὗτοι συναντῶνται, ὑπὸ ποικίλα ὀνόματα, καὶ εἰς τὰς μυθολογίας ἄλλων ἀρχαίων λαῶν ἐκτὸς τῶν Ἑβραίων, ἤτοι, τῶν Σουμερίων, τῶν Ἑλλήνων, τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Ἰνδῶν. Καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀναφέρονται εἰς τόσας πηγὰς ἀνεξαρτήτους ἀλλήλων, εἶναι ἰσχυρὸν τεκμήριον ὅτι τὰ πρόσωπα ταῦτα ὑπῆρξαν πραγματικά.

Ἂς προχωρήσωμεν ἤδη εἰς τὰς ἀποδείξεις περὶ τοῦ Κατακλυσμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Ὁ Κατακλυσμὸς καὶ ἡ Διασπορά.

Μέχρι πρὸ ὀκταετίας ἐφαίνετο ἀπίθανον ὅτι θὰ εὑρίσκετο συγκεκριμένη καὶ ψηλαφητὴ βάσις πραγματικότητος διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Κατακλυσμοῦ. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι εἰς τὰς σφηνοειδεῖς ἐπιγραφὰς τῆς Μεσοποταμίας ὑπῆρχον πολλαὶ μνεῖαι καὶ περιγραφαὶ μάλιστα τοῦ Κατακλυσμοῦ· ἀλλ' οἱ σοφοὶ τῆς «Ἀνωτέρας Κριτικῆς» διὰ τῶν εἰκασιῶν καὶ ἑρμηνειῶν των παρίστανον τὸν Κατακλυσμὸν ὡς μῦθον, εὐρύτατα διαδεδομένον ἀνὰ τοὺς λαοὺς τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ πάντως μῦθον καὶ ὄχι ἱστορικὸν γεγονός.

Ἀλλὰ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1928-29 δύο ἀρχαιολογικαὶ ἀποστολαί, ἐνεργοῦσαι ἀνασκαφὰς ἡ μία (ὑπὸ τὸν καθηγ. Λάγγδον) παρὰ τὴν Κὶς πλησίον τῆς Βαβυλῶνος, ἡ ἄλλη (ὑπὸ τὸν καθηγητὴν Γούλλεϋ) παρὰ τὴν Οὐρ τῶν Χαλδαίων, ἀνεῦρον ταὐτοχρόνως καὶ ὅλως ἀνεξαρτήτως ἀλλήλων μεγάλα κοιτάσματα μαρτυροῦντα περὶ ἑνὸς μεγάλου κατακλυσμοῦ.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Κὶς ἀπεκάλυψαν δύο κεχωρισμένα τοιαῦτα κατακλυσμιαῖα κοιτάσματα ἢ στρώματα, τὸ ἓν 19 πόδας (6 μέτρα) ὑπὸ τὸ ἄλλο. Ὁ καθηγητὴς Λάγγδον θεωρεῖ τὸ βαθύτερον ἐκ τῶν δύο τούτων στρωμάτων ὡς τὸ ἴδιον στρῶμα, ὅπερ εὑρέθη καὶ ἐν Οὐρ. Ἂς ἀκούσωμεν πῶς περιγράφει τὴν ἀνακάλυψιν ὁ Δρ. Γούλλεϋ εἰς τὸ βιβλίον του «Ἡ Οὐρ τῶν Χαλδαίων»:

«Ἡ ἐκσκαφὴ ἐπροχώρησεν ἀκόμη βαθύτερον καὶ αἴφνης τὸ ἐκσκαπτόμενον ἔδαφος ἤλλαξε μορφὴν καὶ σύστασιν. Ἀντὶ τῶν γνωστῶν στρωμάτων μὲ συνήθη χώματα ἀναμεμιγμένα μὲ συντρίμματα πηλίνων ἀγγείων καὶ ἄλλα σκουπίδια, εὑρέθημεν εἰς στρῶμα καθαρωτάτου ἀργίλλου ὁμοιομόρφου, ἡ σύστασις τοῦ ὁποίου ἐδείκνυεν ὅτι εἶχε κατασταλάξει ἐκεῖ ἐξ ὑδάτων. Καὶ τὸ στρῶμα τοῦτο τὸ καθαρῶς ἀργιλλῶδες κατῆλθεν εἰς βάθος 8 ποδῶν ($2^1/_2$ μέτρων) ὁπότε ἐσταμάτησεν ἀποτόμως, ὅπως καὶ εἶχεν ἀρχίσει, καὶ εὑρέθημεν πάλιν εἰς στρώματα χωμάτων καὶ σκουπιδίων ἀναμίκτων μὲ συντρίμματα πήλινα καὶ ἐργαλεῖα λίθινα....Ἦτο φανερὸν ὅτι τὸ ἀργιλλῶδες αὐτὸ στρῶμα ἐσημείωνε μίαν διακοπὴν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν. Ἄνωθεν τοῦ στρώματος εἴχομεν ἕναν καθαρῶς Σουμερικὸν πολιτισμὸν βαθμηδὸν ἐξελισσόμενον· κάτωθεν τοῦ ἀργιλλώδους στρώματος, ἦσαν τὰ λείψανα ἑνὸς μικτοῦ πολιτισμοῦ.... Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀργιλλῶδες στρῶμα, καμμία συνήθης πλήμμυρα τῶν ποταμῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀφήσῃ κοίτασμα τόσον παχύ· διότι κοίτασμα ἀργίλλου 8 ποδῶν πάχους προϋποθέτει μέγιστον ὄγκον ὕδατος, ἐκ τοῦ ὁποίου νὰ κατεστάλαξεν· ἡ δὲ πλήμμυρα,

ἥτις ἀφῆκε τοιοῦτο ὀγκῶδες κατακάθισμα, ἀσφαλῶς ἦτο πρωτοφανὴς εἰς τὰ μέρη ταῦτα. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ ἀργιλλῶδες αὐτὸ στρῶμα ἀπετέλει μίαν ἀπότομον καὶ τελείαν διακοπὴν τοῦ τοπικοῦ πολιτισμοῦ· ὁλόκληρος ὁ πολιτισμός, ὅστις προϋπῆρχε, προφανῶς κατεποντίσθη καὶ δὲν παρουσιάζεται πλέον ὑπεράνω τοῦ ἀργιλλώδους κατακαθίσματος... Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ καταποντισμὸς οὗτος καὶ ἡ διακοπὴ ἐπῆλθε συνεπείᾳ τοῦ Κατακλυσμοῦ, ὃν ἱστοροῦν αἱ παραδόσεις τῶν Σουμερίων, καὶ ὅστις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τῆς Βιβλικῆς ἱστορίας τοῦ Νῶε».

Ἡ ζωντανὴ αὕτη περιγραφὴ πιστοποιεῖ τὴν πραγματικότητα τοῦ Κατακλυσμοῦ ἀλλὰ δὲν καθορίζει τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἱστορία ἑνὸς μεγάλου Κατακλυσμοῦ περιλαμβάνεται εἰς τὰς παραδόσεις πολλῶν λαῶν ἐκ πολλῶν μερῶν τῆς ὑφηλίου δὲν εἶναι μὲν ἀπόλυτος ἀπόδειξις ὅτι ὁ κατακλυσμὸς οὗτος ὑπῆρξε γενικὸς καὶ παγκόσμιος, ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προϋποθέτει μίαν εὐρεῖαν ***διασπορὰν*** τῶν ἀπογόνων ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ὑπέστησαν τὸν Κατακλυσμὸν τὸν ἱστορούμενον εἰς τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Ἐπίσης καὶ ἡ χρονολογία τοῦ Κατακλυσμοῦ δὲν εἶναι βεβαία. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς εἰρημένης πρισματικῆς ἐπιγραφῆς, ἡ Κὶς (πόλις καὶ βασίλειον) ἦτο μεταγενεστέρα τοῦ Κατακλυσμοῦ. Καὶ ἐξ ἄλλων πηγῶν ἡ πρώτη δυναστεία τῆς Κὶς χρονολογεῖται περὶ τὸ ἔτος 5500 π. Χ. Ἐξ ἄλλου, τὸ Ἑβραϊκὸν κείμενον τῆς Γενέσεως παριστᾷ τὸν Ἀβραὰμ ὡς γεννηθέντα μόνον 292 ἔτη μετὰ τὸν Κατακλυσμόν, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τοῦ ὑπολογισμοῦ τούτου ὁ Κατακλυσμὸς ἔλαβε χώραν περὶ τὸ ἔτος 2400 π. Χ. Τὸ δὲ κείμενον τῆς Γενέσεως εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν Ἑβδομήκοντα παριστᾷ τὸν Ἀβραὰμ ὡς γεννηθέντα 1072 ἔτη μετὰ τὸν Κατακλυσμόν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ Κατακλυσμὸς πρέπει νὰ χρονολογηθῇ περὶ τὸ ἔτος 3200 π. Χ.

[ἀκολουθεῖ]

Η ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΥ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

(συνέχεια)

Τρίτη αἰτία τῆς παραμελήσεως : Ἡ κακῶς θεωρουμένη σύγκρουσις τῆς θρησκείας μετὰ τῆς ἐπιστήμης. Μία ἄλλη κατηγορία ἀνθρώπων θεωρεῖ τὴν θρησκείαν ὡς ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ συνεπῶς ὡς ἐμποδίζουσαν τὸ πνεῦμα νὰ ἐρευνήσῃ ἐλευθέρως. Δὲν εἶναι δηλ. δυνατὸν — διατείνονται — νὰ ἐπιδοθῇ κανεὶς εἰς ἐπιστημονικὰς μελέτας, χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν πίστιν του, ἐπειδὴ ἡ θρησκευτικὴ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἰδέα δὲν δύνανται νὰ συνυπάρχουν εἰς τὸ αὐτὸ πνεῦμα, χωρὶς ἡ μία νὰ ἐκμηδενίζῃ τὴν ἄλλην.

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκ τῶν σοβαρωτέρων δι' ὅσους ἀντιλαμβάνονται ὅτι ἡ ἐξασθένησις τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος εἶναι εἷς ἐκ

τῶν κυριωτέρων λόγων τῆς χαλαρώσεως τῆς ἠθικῆς τοῦ κόσμου, ἐζήτησεν ὁ ἐκ τῶν Γάλλων Ἀκαδημαϊκῶν τῆς Académie de Sciences, Robert de Flers, διὰ τοῦ Figaro, τὴν γνώμην ὅλων τῶν μελῶν τῆς Académie des Sciences, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς θετικὰς ἐπιστήμας, ἀποτείνας τὸ ἑξῆς ἐρώτημα: ***«Ἡ ἐπιστήμη ἀντιτάσσεται πρὸς τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα;»***

Ἐκ τῶν 88 μελῶν τῆς Ἀκαδημίας μόνον 15 δὲν ἀπήντησαν. Τὰ ἀποτελέσματα δὲ τῆς ἐρεύνης ταύτης ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸν Figaro ἀπὸ 2 - 25 Μαΐου 1926 καὶ μετεφράσθησαν εἰς τὴν γλῶσσάν μας ἀπὸ τὸν κ. Κωνστ. Μεταλληνόν, διδάκτορα τῶν Μαθηματικῶν, εἰς μικρὸν τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία τῶν Ἐπιστημῶν περὶ τῆς σχέσεως θρησκείας καὶ ἐπιστήμης».

Θὰ συνίστων θερμότατα εἰς πάντας τοὺς ἐνδιαφερομένους νὰ ἐξετάσουν τὸ ζήτημα, ἀλλὰ καὶ χάριν περιεργείας ἀκόμη, νὰ φυλλομετρήσουν τὸ θαυμάσιον αὐτὸ βιβλίον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Robert de Flers εἶναι «τὸ σπουδαιότερον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ προσδοκᾷ ἡ ἀνθρωπίνη σκέψις», διὰ νὰ ἴδουν, ὅτι ὅλων ἀνεξαιρέτως αἱ γνῶμαι, παρ᾽ ὅλην τὴν διαφορετικὴν διατύπωσίν των, συμφωνοῦν ἀπολύτως εἰς τὸ ἑξῆς κύριον σημεῖον: Ὅτι ***οὐδεμία ἀντίθεσις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος καὶ τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος***, ἀλλὰ ὅτι ***ἐπιστήμη καὶ θρησκεία εἶναι δύο σφαῖραι ἀπολύτως κεχωρισμέναι, δυνάμεναι νὰ συνυπάρχουν μέσα εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα.***

Θέλομεν, ἄλλως τε, μεγαλειτέραν ἀπόδειξιν τούτου ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι αἱ μεγάλαι φυσιογνωμίαι τῆς ἐπιστήμης, τοῦ Νεύτωνος, τοῦ Καρτεσίου, τοῦ Λειβνιτίου, τοῦ Faraday, τοῦ Pasteur, τοῦ Pascal κ. ἄ. ἦσαν συγχρόνως καὶ εἰς ἄκρον θρησκευτικαί;

Δὲν θὰ ἐπεκταθῶμεν περισσότερον ἐπὶ τοῦ σοβαρωτάτου αὐτοῦ ζητήματος. Τὸ μικρὸν ἄλλως τε βιβλίον ποῦ ἀναφέραμεν μὲ τὰς γνώμας τῶν κορυφαίων ἐπιστημόνων τῆς Γαλλίας, ἔχει ἐξαντλήσει τὸ ζήτημα εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε νὰ περιττεύῃ κάθε σχόλιον. Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δὲ διὰ περισσοτέρας λεπτομερείας, θὰ μποροῦσαν νὰ προστρέξουν εἰς αὐτό. (*)

Τετάρτη αἰτία τῆς παραμελήσεως: Ἡ ἐσφαλμένη ἀντίληψις περὶ θρησκείας. Τελευταίαν κατηγορίαν ἔχομεν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι παραμελοῦν τὸ ὕψιστον αὐτὸ πρὸς τὰ παιδιά των καθῆκον ἀπὸ μίαν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν, τὴν ὁποίαν ἔχουν σχηματίσει περὶ θρησκείας. Κατ᾽ αὐτοὺς δηλ. ἀνήκει ὁ ἄνθρωπος εἰς μίαν θρησκείαν, ἀκριβῶς ὅπως ἀνήκει εἰς τὴν χώραν εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη, καὶ συνεπῶς ἀρκοῦνται μόνον εἰς τὸ νὰ ἐκπληρώσουν καὶ διδάξουν εἰς τὰ παιδιά των τοὺς ἐξωτερικοὺς τύπους καὶ τελετὰς τῆς θρησκείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν, διὰ νὰ ἐφησυχάσουν καὶ ἀπεκδυθοῦν πάσης ἄλλης εὐθύνης, νομίζοντες ὅτι τὰ ἐτακτοποίησαν μὲ τὸν Θεὸν καὶ ὅτι ἐξεπλήρωσαν τὸ καθηκόν των, ὡς πρὸς τὸ σπουδαιότατον αὐτὸ ζήτημα.

(*) Ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ «Ἀκαδημαϊκοῦ Κοινωνικοῦ Συνδέσμου» βιβλιάριον ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Σοφοὶ περὶ Θεοῦ καὶ Θρησκείας» περιλαμβάνον καὶ γνώμας διακεκριμένων Ἑλλήνων ἐπιστημόνων.

Εἰς τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν μίαν καὶ μόνον σύστασιν ἔχομεν νὰ κάμωμεν:

Νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἁγ. Γραφῆς, ἡ ὁποία ρητῶς μᾶς διακηρύττει, ὅτι ***οὐδεὶς γεννᾶται Χριστιανός,*** ἀλλὰ ***γίνεται*** τοιοῦτος διὰ τῆς ἀναγεννήσεως, τῆς προσωπικῆς του πίστεως καὶ ἀτομικῆς ἀποφάσεως νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν ζωήν του τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ὁ Χριστιανισμὸς δηλ. δὲν εἶναι ἕνα εἶδος μηχανικῆς σωτηρίας, ἐνεργούσης μόνης, ἄνευ τῆς ἰδικῆς μας συμβολῆς. Τοὐναντίον· κάθε ἄτομον, κάθε παιδί μας χωριστά, πρέπει μόνον του καὶ γιὰ δικό του λογαριασμὸ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ἐξιλαστήριον δύναμιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἀποφασίσῃ νὰ παραδώσῃ τὸν ἑαυτόν του εἰς Αὐτόν. Ἡ παράδοσίς του δηλαδὴ νὰ ἦναι αὐθόρμητος, ἐλευθέρα, προσωπική.

Αὐτὴ δὲ ἡ πλέον ὑψηλὴ πλευρὰ τῆς ἀγωγῆς εἶναι ἀποκλειστικὸν ἔργον τῆς μητρὸς καὶ τοῦ πατρός, εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν ὁποίων μεγαλώνει τὸ παιδί.

Ἀπὸ ἡμᾶς κρέμονται αἱ τρυφεραὶ αὐταὶ ὑπάρξεις, ὅπως οἱ καρποὶ ἀπὸ τοὺς κλάδους ποῦ τοὺς δίδουν τὸν χυμόν.

Ἡμεῖς εἴμεθα τὸ κέντρον τοῦ μικροῦ των κόσμου. Τὰς πρώτας ἐντυπώσεις καὶ τὰς πρώτας ἰδέας τὰς πέρνουν ἀπὸ ἡμᾶς.

Τί σπόρον ἆρά γε θὰ σπείρωμεν εἰς τὸ παρθένον ἔδαφός των;

Ἰδοὺ τί λέγει σχετικῶς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ Δευτερονόμιον (ς΄. 4—8):

Προτροπαὶ ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς πρὸς Χριστιανικὴν ἀνατροφήν. «Ἄκουε, Ἰσραήλ. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶναι εἷς Κύριος. Καὶ θέλεις ἀγαπᾷ Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου. Καὶ οὗτοι οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ἐγὼ σὲ προστάζω σήμερον, θέλουσιν εἶσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ σου· καὶ ***θέλεις διδάσκει αὐτοὺς ἐπιμελῶς εἰς τὰ τέκνα σου,*** καὶ περὶ αὐτῶν θέλεις ὁμιλεῖ καθήμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου, καὶ περιπατῶν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ πλαγιάζων καὶ ἐγειρόμενος».

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος γράφει πρὸς τοὺς Ἐφεσίους: (ς΄. 4). «***Ἐκτρέφετε τὰ τέκνα σας ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου***».

Ὁ δὲ σοφὸς Σολομῶν εἰς τὰς Παροιμίας (κβ΄. 6) λέγει: «***Δίδαξον τὸ παιδίον ἐν ἀρχῇ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ καὶ δὲν θέλει ἀπομακρυνθῇ ἀπ᾿ αὐτῆς οὐδὲ ὅταν γηράσῃ***».

Πρέπει νὰ αἰσθανθῶμεν βαθέως τὴν ὑψηλήν μας αὐτὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν μεγάλην εὐθύνην ποῦ ἔχομεν ἀπέναντι τοῦ παιδιοῦ μας εἰς τὸ σπουδαιότατον αὐτὸ ζήτημα.

Πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν καλῶς, ὅτι ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας ἐργασίαν ἐξαρτᾶται ἡ εὐτυχία τοῦ παιδιοῦ μας, ἡ εἰρήνη τῆς οἰκογενείας μας καὶ τὸ μέλλον τῆς Κοινωνίας καὶ τοῦ Ἔθνους μας.

Οἱ πολῖται τῆς αὔριον εἶναι ἐμπεπιστευμένοι εἰς τὰ χέρια μας!

Καὶ ἐὰν μὲν τὸ περιβάλλον, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ εὑρεθοῖν τὰ παιδιά μας ἐξερχόμενα εἰς τὴν ζωήν, ἦτο τοιοῦτον, ὥστε νὰ τὰ ἐνίσχυε εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὴν εὐσέβειαν καὶ εἰς τὴν Χριστιανικὴν ζωήν, τότε ***ἴσως*** νὰ ὑπῆρχεν ὀλιγωτέρα ἀνάγκη

τῆς ἐργασίας τῶν γονέων. Δυστυχῶς ὅμως ἡ ἀσέβεια, ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ ὑλισμὸς «ὡς λέων ὠρυόμενος περιέρχεται ζητῶν τίνα νὰ καταπίῃ» (Πετρ. Β΄. ε΄. 8).

Ἡ Ἁγία Γραφὴ μᾶς ἔδειξε τὸν τύπον τῶν Χριστιανῶν μητέρων εἰς τὸ πρόσωπον τῶν ταπεινῶν ἐκείνων γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι μίαν ἡμέραν ἦλθον νὰ παρουσιάσουν τὰ παιδιά των εἰς τὸν Ἰησοῦν διὰ νὰ τὰ εὐλογήσῃ. ***«Ἀφήσατε τὰ παιδία νὰ ἔλθωσι πρὸς Ἐμέ»***, εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν πρὸς τοὺς μαθητὰς τοὺς ἐμποδίζοντας τὰ παιδιὰ νὰ τὸν πλησιάσουν (Ματθ. ιθ΄. 13, Μαρκ. ι΄. 13 Λουκ. ιη΄. 15). Ἡ κίνησις αὐτὴ της πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία ἔκαμε τὰς εὐσεβεῖς ἐκείνας μητέρας νά παρουσιάσουν εἰς τὸν Κύριον τὰ ἀγαπητά των τέκνα, ἡ κίνησις αὐτὴ ἀνανεουμένη καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἀποτελεῖ κατὰ βάθος τὴν βάσιν τῆς Χριστιανικῆς ἀνατροφῆς· διότι δὲν ὑπάρχει σκοπὸς ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν. Μία μητέρα, ἡ ὁποία κατέθεσε τὸ παιδί της εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ἰησοῦ, ἐξεπλήρωσε τὸν μεγαλείτερον σκοπὸν τῆς ζωῆς της.

Χριστιανοὶ γονεῖς! Ἂς μὴ χάνωμεν καιρὸν διὰ νὰ στρέψωμεν τὰ παιδιά μας πρὸς τὸν Ἰησοῦν!

Ἂς τοὺς ἀνοίξωμεν ἀμέσως τοὺς φωτεινοὺς ὁρίζοντας τῆς Θείας ἀγάπης!

Ἂς θρέψωμεν τὴν σκέψιν των μὲ τὴν ἀλήθειαν καὶ ἂς σπείρωμεν τὴν πίστιν ἐπὶ τοῦ παρθένου ἐδάφους τῆς ψυχῆς των, ὁπλίζοντες οὕτω τὰ παιδιά μας μὲ τὰ σπουδαιότερα ἐφόδια διὰ τόν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

***

Πῶς ὅμως θὰ κατορθώσωμεν ὅλα αὐτά; καὶ πῶς πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν;

Κατὰ τὴν πρώτην ἡλικίαν. Εἰς τὴν πολὺ μικρὰν ἡλικίαν ἀρχίζομεν μανθάνοντες εἰς τὸ παιδί, ὅτι κάποιος πάντοτε εὑρίσκεται κοντά του, ὄχι μόνον ὡς φίλος ἕτοιμος νὰ τὸ βοηθήσῃ εἰς κάθε περίστασιν ἀλλὰ καὶ δυνατὸς (ἂν καὶ ἀόρατος ἀπ᾽ αὐτὸν κατὰ τὴν φυσικὴν μορφὴν) καὶ πάντοτε παρὼν διὰ νὰ βλέπῃ καὶ νὰ ἀκούῃ ὅ,τι κάμει (καλὸν ἢ κακὸν) διὰ τὸ ὁποῖον θὰ τὸν ἀνταμείψῃ ἢ τιμωρήσῃ.

Ἡ γνῶσις αὐτὴ συγκρατεῖ τὸ παιδὶ ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ ὠθεῖ αὐτὸ πρὸς τὸ καλόν.

Ἕνα παιδὶ ἐστερημένον αὐτοῦ τοῦ αἰσθήματος, μόνον του ἄγεται εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ ὁ,τιδήποτε θελήσῃ ἢ τὸν εὐχαριστεῖ. Τοιουτοτρόπως καὶ δημιουργοῦνται οἱ ἐγωϊσταί, οἱ ἰδιοτελεῖς, οἱ φίλαυτοι. Βλέπει τὸν κόσμον ἀπὸ τὴν ἰδικήν του ἐγωϊστικὴν πλευρὰν καὶ κρίνει τὰς πράξεις του καὶ τὴν συμπεριφοράν του μὲ τὸ ἂν γίνεται ἀντιληπτὸς ἢ ὄχι ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ κανονίζει αὐτὰς ἀπὸ τὸν φόβον μήπως εὑρεθῇ εἰς δύσκολον θέσιν. Μανθάνει γρήγορα τὰς παιδικὰς ἀπάτας, πονηρίας καὶ ψεύδη—ἐφ᾽ ὅσον δὲν φοβεῖται ὅτι δυσαρεστεῖ τὸν ἀόρατον Θεὸν—καὶ χάνει συγχρόνως τὸ εὐγενὲς αἴσθημα ὅτι εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸν εἰς ὅλας του τὰς καλὰς πράξεις.

Σιγὰ - σιγὰ θὰ τὸ διδάξωμεν ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ πανταχοῦ παρὼν Ἀόρατος Θεός, ἀρχίζοντες ἀπὸ τὴν γέννησιν τοῦ μικροῦ Ἰησοῦ, τὸν ὁποῖον θὰ μάθῃ τὸ παιδὶ νὰ ἀγαπᾷ· καὶ θὰ προχωρήσωμεν, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του, εἰς τὴν ζωὴν

καὶ τὸ Ἔργον Ἐκείνου, ἕως ὅτου φθάσωμεν εἰς τὸ σπουδαιότερον σημεῖον τῆς διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου Του ἀπολυτρώσεως.

Πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι ἡ καλλιτέρα βάσις διὰ μίαν καλὴν καὶ ὀρθὴν ἄποψιν τῆς ζωῆς εἶναι ἡ τελεία γνῶσις τῆς Βιβλικῆς ἱστορίας. Κάθε ἀληθινὴ πρόοδος στηρίζεται εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μαθημάτων ποῦ διδάσκει τὸ παρελθόν. Ἡ Βίβλος εἶναι ὡς μία ἀποθήκη τοιούτων μαθημάτων, ἡ ὁποία ὑπεράνω ὅλων μᾶς δίδει τὸ θαυμαστὸν παράδειγμα μιᾶς τελείας ζωῆς, εἰς τὴν ἐξαιρετικῶς ὡραίαν ζωὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ ζωή Του καὶ τὸ Ἔργον Του ἀποτελοῦν τὴν μεγαλειτέραν ἰδεολογίαν τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος εἶχει γνωρίσει μέχρι σήμερον. Κανεὶς δὲν ἐμπορεῖ ν' ἀμφισβητήση τὴν ἀλήθειαν τῆς γνώμης αὐτῆς καὶ μολονότι ὑπάρχουν μερικοί, οἱ ὁποῖοι ἀπορρίπτουν τὴν Θεότητα τοῦ Σωτῆρος μας, κανεὶς δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐζημιώθη περιπατῶν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Ἰησοῦ.

Καὶ ἡ πλέον μικρὰ ἡλικία ἐμπορεῖ νὰ δεχθῇ τὴν Ἱερὰν διδασκαλίαν. Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι δύσκολον νὰ κατανοηθῇ καὶ τὰ μαθήματα τοῦ ἀλτρουϊσμοῦ καὶ τῆς πίστεως ἐμποροῦμεν νὰ τὰ διδάξωμεν ἀπὸ πολὺ ἐνωρίς. Ὅσον ἐνωρίτερα, τόσον τὸ καλλίτερον. Ἡ πίστις εἶναι φυσικὴ εἰς τὰ παιδιά. Θὰ παρετηρήσατε ἴσως, ὅτι μόλις ὁμιλήσωμεν περὶ Θεοῦ εἰς τὸ παιδί, ἀμέσως τὸ καταλαμβάνει καὶ ξυπνάει μέσα του μιὰ ἰδέα καθαρὰ καὶ ἀληθινή. Αἰσθάνεται κανεὶς ὅτι αὐτὸ τὸ χέρι τοῦ Δημιουργοῦ τὸ ἔχει γράψει εἰς τὴν καρδιὰ τοῦ παιδιοῦ. Ἐκεῖνο ποῦ χρειάζεται εἶναι νὰ ἐνθαρρύνωμεν τὸ παιδὶ εἰς τὴν πίστιν του αὐτὴν καὶ νὰ τὸ διδάξωμεν τὰ γεγονότα.

Ἐκ παραλλήλου μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐμποροῦμεν νὰ διηγώμεθα καὶ ἀπὸ τὰς ἐκλεκτὰς ἱστορίας τῆς Παλ. Διαθήκης, ἀπὸ τὰς ὁποίας πολὺ εὐχαριστοῦνται τὰ παιδιά. Ὅπως π.χ. τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήφ, τοῦ Σαμουήλ, τοῦ Δανιὴλ κλπ.

Ἀπαντήσεις εἰς ἀπορίας τῶν παιδιῶν περὶ τοῦ Θεοῦ. Πρὶν προχωρήσωμεν θὰ κάμωμεν μίαν μικρὰν παρέκβασιν, διὰ νὰ διευκολύνωμεν τὰς μητέρας εἰς τὰς ἀπαντήσεις των εἰς μερικὰ ἐρωτήματα τῶν παιδιῶν περὶ Θεοῦ, τὰ ὁποῖα πραγματικῶς καμμίαν φοράν, ἂν δὲν ἤμεθα ἕτοιμοι καὶ μελετημέναι, μᾶς φέρουν εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν. Πολὺ συχνὰ λ. χ. ἀκούομεν τὰ παιδιὰ νὰ ἀμφιβάλλουν περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δὲν Τὸν βλέπουν. Εἰς τὴν ἀπορίαν των αὐτὴν θὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα πράγματα εἰς τὸν κόσμον, τὰ ὁποῖα ἂν καὶ ὑπάρχουν, δὲν εἶναι ὅμως ὁρατά. Ὅπως π. χ. ὁ ἠλεκτρισμός, ὁ ὁποῖος εἶναι τελείως ἀόρατος καὶ ὅμως μὲ τὴν ἀναμφισβήτητον ὕπαρξίν του καὶ δύναμιν κινεῖ καὶ φωτίζει τὸν κόσμον. Καὶ τὸν ἄνεμον ἐπίσης δὲν τὸν βλέπομεν. Δὲν ἐμποροῦμεν ὅμως ν' ἀρνηθῶμεν τὴν ὕπαρξίν του καὶ τὴν δύναμιν ποῦ ἔχει νὰ ξερριζώνη ὁλόκληρα δένδρα.

Ἄλλη συνήθης ἀπορία τῶν παιδιῶν εἶναι τὸ ὅτι δὲν ἐμποροῦν νὰ ἐννοήσουν, τὸ πῶς ἐμπορεῖ ὁ Θεὸς ἀπὸ τόσον ὑψηλά, ἀπὸ τὸν οὐρανόν, νὰ μᾶς βλέπη, νὰ μᾶς ἀκούῃ, νὰ μᾶς παρακολουθῇ. Καὶ αὐτὴν τὴν ἀπορίαν των ἐμποροῦμεν

νὰ λύσωμεν πρακτικῶς μὲ τὸ τόσον θαυμαστὸν μηχάνημα τοῦ ραδιοφώνου.

Μὲ ἕνα μικρὸ ξύλινο κουτὶ εἰς τὰ χέρια μας ποῦ περικλείει τὸ μηχάνημα τοῦ ραδιοφώνου καὶ μὲ τὸν κατάλληλον χειρισμόν, κατορθώνομεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωπο νὰ ἀκούωμεν τὴν μουσικὴν καὶ τὴν φωνὴν τῶν ἀνθρώπων ποῦ εὑρίσκονται εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τοῦ κόσμου. Κι' αὐτὸ—θὰ ἐξηγήσωμεν εἰς τὸ παιδὶ μὲ ὀλίγα λόγια ὅταν θ' ἀρχίσῃ νὰ καταλαμβάνῃ περισσότερον—τὸ κατώρθωσαν οἱ ἄνθρω ποι, ἀφοῦ ἐμελέτησαν τὴν φύσιν καὶ ἐσκέφθηοαν πῶς νὰ τὴν δαμάσουν καὶ νὰ τὴν μεταχειρισθοῦν ὅπως θέλουν αὐτοί. Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι—καταλήγομεν—οἱ ὁποῖοι ἐμπρὸς εἰς τὸν Θεὸν εἶναι μικροὶ ὡσὰν σκουλικάκια—ἐμποροῦν νὰ ἀκούουν καὶ νὰ βλέπουν (κι' αὐτὸ ἀκόμη τὸ κατώρθωσαν μὲ τὴν τηλεόρασιν!) εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, δὲν ἐμπορεῖ ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι Δημιουργὸς καὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τῶν νόμων τῆς φύσεως, νὰ μᾶς βλέπῃ, νὰ νὰ μᾶς ἀκούῃ καὶ νὰ μᾶς παρακολουθῇ;

Προσευχή. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁμιλήσωμεν εἰς τὸ παιδὶ διὰ τὴν ὕπαρξιν τοῦ Θεοῦ, τότε πρέπει καὶ νὰ τοῦ ὑποδείξωμεν ὅτι ὀφείλει νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὸν Θεόν, νὰ τοῦ ὁμιλῇ διὰ τῆς προσευχῆς, ὅπως ὁμιλεῖ εἰς τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του, μὲ τὴν ἀπόλυτον βεβαιότητα ὅτι ὁ καλὸς Θεὸς τὸν ἀκούει, ὅτι ἐνδιαφέρεται διὰ κάθε τι ποῦ τοῦ συμβαίνει καὶ ἀπαντᾷ εἰς τὴν προσευχήν του.

Πρέπει ὅμως νὰ προσέξωμεν πολύ, ἡ προσευχὴ τοῦ παιδιοῦ μας νὰ μὴ ἦναι τυπικὴ ἀποστήθισις μιᾶς οἱασδήποτε προσευχῆς, εἰς τὴν ἀρχαίαν μάλιστα γλῶσσαν (τὴν ὁποίαν φυσικὰ δὲν θὰ ἐννοῇ, ἀλλὰ θὰ τὴν ἐπαναλαμβάνῃ διὰ νὰ ὑπακούσῃ εἰς μίαν ὑπόδειξίν μας) οὔτε νὰ γίνεται ἡ προσευχὴ ἁπλῶς ἀπὸ σηνήθειαν, ἀλλὰ τὸ παιδὶ νὰ τὴν αἰσθάνεται ὡς ἀνάγκην, ὡς κάτι πολὺ φυσικόν, ὡς μίαν ἀπαραίτητον ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν Οὐράνιόν του Πατέρα. Ἀλλὰ διὰ νὰ γίνουν ὅλα αὐτά, πρέπει νὰ διδάξωμεν τὸ παιδὶ ***πῶς*** νὰ προσεύχεται.

Εὐχαριστία. Πρῶτα-πρῶτα θὰ τοῦ ὑποδείξωμεν ὅτι ἡ προσευχή του πρέπει νὰ ἀρχίζῃ μὲ μίαν εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὰ καλὰ ποῦ ἔχει καὶ ἀπολαμβάνει, ἀφοῦ βέβαια τοῦ καλλιεργήσωμεν προηγουμένως τὴν πίστιν, πῶς ὅ,τι καλὸ ἔχει εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, (τοὺς γονεῖς του, τὴν ὑγείαν του, τὸ σπιτάκι του, τὸ φαγητόν του) τὸ ὀφείλει κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν Πρόνοιαν καὶ τὴν Ἀγάπην τοῦ Θεοῦ.

Καὶ τὸ μικρότερον παιδάκι — νομίζω — μὲ χαρὰν καὶ αὐθορμήτως θὰ προφέρῃ τὸ φυσικὸν αὐτὸ «εὐχαριστῶ» γιὰ τὴν «καλὴ μαμὰ» ποῦ τοῦ ἐχάρισεν ὁ «καλὸς Θεὸς» καὶ διὰ ὅ,τι ἄλλο αἰσθάνεται προερχόμενον ἀπὸ Αὐτόν. ***Φθάνει νὰ πεισθῇ περὶ τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀληθείας***.

Ὅταν εὐχαριστῇ δὲ τὸν Θεὸν καθημερινῶς δι' ὅλα αὐτά, μανθάνει συγχρόνως τὸ παιδὶ νὰ διακρίνῃ τὰ καλὰ ποῦ ἔχει εἰς τὴν ζωήν του καὶ νὰ μὴ βλέπῃ μόνον τὰ σκοτεινὰ σημεῖα—ὅπως συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς περισσοτέρους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καταντοῦν μεμψίμοιροι καὶ ἀπαισιόδοξοι.

Αἴτησις. Κατόπιν θὰ διδάξωμεν τὸ παιδί, ὅτι ἔχει δικαίωμα ***«νὰ ζητῇ»*** ἀπὸ τὸν Θεὸν ὅ,τι θέλει καὶ αἰσθάνεται ὅτι ἔχει ἀνάγκην ὁ ἴδιος, οἱ ἰδικοί του ἢ καὶ οἱ ξένοι ἀκόμη, ἀφοῦ, ἐννοεῖται, τοῦ ὑποδείξωμεν νὰ παραμερίζῃ κάθε ταπεινὴν

καὶ κοσμικὴν ἐπιθυμίαν. Νὰ ζητῇ π. χ. ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τὸ κάμῃ καλὸ παιδί, νὰ τὸ φυλάξῃ ἀπὸ κάθε κακό, νὰ διατηρήσῃ τὴν ὑγείαν του, καθὼς καὶ τὴν ὑγείαν τῶν γονέων του, τῶν πάππων του, τῶν θείων του, τῶν φίλων του (ὡραία συνήθεια εἶναι νὰ ἀναφέρῃ ὀνομαστικῶς αὐτούς, διὰ τοὺς ὁποίους προσεύχεται) νὰ εὐλογῇ πάντοτε τοὺς κόπους τοῦ πατέρα του, νὰ παρακαλῇ διὰ τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν, τὴν βοήθειαν τῶν πτωχῶν κ.λ.π.

Νομίζετε ὅτι χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια καὶ γνώσεις διὰ νὰ κατορθώσῃ ἕνα παιδὶ νὰ ζητήσῃ αὐθόρμητα ἀπὸ τὸν Θεὸν ὅ,τι γεμίζει τὴν καρδιά του; ***Ἡμεῖς οἱ γονεῖς νὰ πείσωμεν τὸ παιδί, ὅτι ὁ Παντοδύναμος Θεὸς ἀκούει τὴν προσευχήν του καὶ ὡρισμένως θὰ ἀπαντήσῃ πρὸς τὸ καλόν του.***

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπον μανθάνει συγχρόνως τὸ παιδὶ νὰ μὴ ἦναι ἐγωϊστὴς καὶ φίλαυτος, ἀλλὰ νὰ σκέπτεται καὶ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὸ κοινὸν καλὸν μὲ ἀγάπην καὶ συμπάθειαν.

Ὁμολογία καὶ μετάνοια. Ἕνα ἄλλο ὡραῖο μέρος τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ ὁμολογία τῶν σφαλμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα περιέπεσε τὸ παιδὶ καὶ ἡ αἴτησις συγγνώμης. Πρέπει νὰ συνειθίσῃ τὸ παιδὶ ἀπὸ πολὺ μικρὸν νὰ αἰσθάνεται τὰ λάθη καὶ τὰ σφάλματά του, νὰ ὁμολογῇ αὐτὰ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ζητῇ ἀπὸ Αὐτὸν τὴν συγχώρησιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐκτελῇ πάντοτε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ νικᾷ τὸ κακὸν καὶ τὴν ἁμαρτίαν

Συνειθίζει μ' αὐτὸν τὸν τρόπον νὰ αὐτοεξετάζεται, νὰ ἐλέγχῃ τὸν ἑαυτόν του καὶ μὲ τὴν πίστιν ὅτι ὁ δυνατὸς Θεός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐζήτησε βοήθειαν, θὰ τὸν βοηθήσῃ πραγματικῶς, προσπαθεῖ μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις νὰ ἀποφύγῃ κάθε τὶ ποῦ ἀπαγορεύει ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ζωὴν καὶ τὸ παράδειγμα ποῦ μᾶς ἄφησεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός.

Πρὸ τοῦ φαγητοῦ. Ἀπαραίτητον ἐπίσης εἶναι νὰ προσεύχεται τὸ παιδὶ πρὸ τοῦ φαγητοῦ — μεσημέρι καὶ βράδυ — διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ διὰ τὴν καθημερινήν του τροφήν, ἣν μὲ τόσην ἀφθονίαν τοῦ στέλλει ὁ καλὸς Θεός, νὰ Τὸν παρακαλέσῃ νὰ τὴν εὐλογῇ πάντοτε καὶ νὰ δίδῃ καὶ σ' ἐκείνους ποὺ στεροῦνται καὶ πεινοῦν.

Βεβαίως λέγοντες «θὰ ὑποδείξωμεν» καὶ «διδάξωμεν» τὸ παιδὶ νὰ προσεύχεται κατ' αὐτὸν ἢ τὸν ἄλλον τρόπον, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι θὰ δημιουργήσωμεν ἰδιαίτερον μάθημα προσευχῆς διὰ τὸ παιδὶ καὶ θὰ τὸ ὑποχρεώνωμεν νὰ ἀκολουθῇ ὡρισμένην σειρὰν καὶ ὡρισμένας ἐκφράσεις μας. Κάθε ἄλλο! Ἁπλῶς μόνον θὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν τοῦ παιδιοῦ εἰς τὰ σημεῖα ἅτινα ἀνεφέραμεν, διὰ νὰ τὸ εἰσαγάγωμεν εἰς τὸ νόημα της προσευχῆς καὶ θὰ τὸ ἀφήσωμεν ἀπολύτως ἐλεύθερον νὰ προσεύχεται ὅπως αἰσθάνεται καὶ ὅπως καταλαμβάνει—ἀναλόγως τῆς ἡλικίας του—καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν μὲ ὀλιγώτερα λόγια.

Περιττὸν δὲ νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ὅλαι αἱ προσπάθειαί μας σχετικῶς μὲ τὰ πνευματικὰ αὐτὰ ζητήματα, πρέπει νὰ γίνωνται ***ἐν μέτρῳ*** καὶ εἰς τὴν κατάλληλον ὥραν καὶ περίστασιν, διὰ νὰ μὴ καταντήσωμεν βαρετοὶ καὶ γίνωμεν αἰτία νὰ χάσῃ τὸ παιδὶ καὶ αὐτὸ τὸ ἐνδιαφέρον του.

Πνευματικαὶ ἀνάγκαι. Ἀργότερα καὶ ἐν ὅσῳ διὰ τῆς ἡλικίας καὶ μελέτης θὰ αὐξάνουν αἱ γνώσεις του περὶ Θεοῦ καὶ τοῦ θαυμαστοῦ σχεδίου Του περὶ

τῆς σωτηρίας μας, θὰ ἐννοήσῃ τὴν βαθυτέραν ἔννοιαν τῆς προσευχῆς καὶ θὰ προσεύχεται πρωτίστως διὰ τὰ πνευματικὰ ζητήματα, κατὰ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Θὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀνάγκην τοῦ «ἐμμένειν ἐν τῇ προσευχῇ», κατὰ τὴν προτροπὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Κολοσ. δ'. 2) καὶ θὰ φέρῃ μὲ χαρὰν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὅλα του τὰ ζητήματα καὶ τὰς δυσκολίας του, τὰ ἠθικά του προβλήματα, τοὺς πειρασμοὺς καὶ δοκιμασίας του, τὰς χαρὰς καὶ τὰς λύπας του. Τέλος δὲ θὰ ζητῇ τὰς πνευματικὰς ἐκείνας εὐλογίας, τὰς ὁποίας πραγματικῶς μόνον ἀπὸ τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τῆς χάριτός Του ἐμποροῦμεν ν' ἀποκτήσωμεν. Θὰ ζητῇ δηλαδὴ τοὺς καρποὺς τοῦ πνεύματος, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον εἶναι «Ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθοσύνη, πίστις, πρᾳότης, ἐγκράτεια» (Γαλάτ. ε'. 22).

Θὰ μάθῃ, βεβαίως, καὶ τὴν Κυριακὴν Προσευχήν. Ὄχι ὅμως ἁπλῶς διότι ὡς Χριστιανὸς ὀφείλει νὰ τὴν γνωρίζῃ, ἀλλὰ διότι αἰσθάνεται ὅτι ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ προσεύχεται μαζὺ μὲ ὅλους τοὺς πραγματικοὺς Χριστιανοὺς ὑπὲρ τῆς ἐλεύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, διότι αἰσθάνεται ὅτι διὰ νὰ ἁγιασθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ συντελέσῃ καὶ ὁ ἴδιος, καὶ διότι διὰ νὰ γίνῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, πρέπει ὁ ἴδιος πρὸ παντὸς νὰ τὸ ἐκτελέσῃ.

Συμπροσευχή. Ἐκεῖνο ὅμως, τὸ ὁποῖον ἐξασκεῖ ἀφάνταστον ἐπίδρασιν εἰς τὴν καρδίαν τῶν παιδιῶν, εἶναι συμπροσευχὴ τῶν παιδιῶν μὲ τοὺς γονεῖς. Πόσον εὐλογημένη, ἀλήθεια, ὥρα, ἡ ὥρα κατὰ τὴν ὁποίαν ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια καὶ ἰδίως οἱ γονεῖς μὲ τὰ παιδιά, μαζεύονται κάθε πρωῒ ἢ βράδυ γύρω ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γραφήν, εἰς μίαν κοινὴν προσευχὴν διὰ ν' ἀντλήσουν δύναμιν, νὰ ζητήσουν συγγνώμην, νὰ δεχθοῦν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ αἰσθανθοῦν τὴν παρουσίαν Του, κατὰ τὴν ρητήν Του ὑπόσχεσιν : «Ὅπου εἶναι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἶμαι καὶ ἐγὼ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν» (Ματθ. ιη'. 19).

Ὅσοι ἀπὸ ἡμᾶς τὸ ἔχομεν δοκιμάσει, εἴτε ὡς τέκνα μὲ τοὺς γονεῖς μας, εἴτε ὡς γονεῖς μὲ τὰ τέκνα μας, ἔχομεν ἀσφαλῶς ἰδῇ τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμοὺς νὰ γίνωνται στενώτεροι, τὰς δυσαρέστους ἐντυπώσεις νὰ διαλύωνται, τὴν εὐσέβειαν, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν χαρὰν νὰ δυναμώνουν καὶ νὰ τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν αἱ πλέον ἁγναὶ καὶ εἰλικρινεῖς ἀποφάσεις.

Ἔχω ἐνώπιόν μου πολλὰς παροιμίας θείας σκηνάς, μὲ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ παιδιὰ γονατισμένα νὰ προσεύχωνται... Ὁμοιάζει ὡσὰν τὸ θυσιαστήριον τῆς Παλ. Διαθήκης, τὸ ὁποῖον ὁ ἱερεὺς ἐφρόντιζε πάντοτε νὰ τροφοδοτῆται καὶ νὰ καπνίζῃ. Οἱ γονεῖς εἰς τὴν οἰκογένειαν ἀντικαθιστοῦν τὸν ἱερέα, εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ τῆς διαρκοῦς τροφοδοτήσεως τῆς παιδικῆς καρδιᾶς. Ὅταν πατὴρ καὶ μήτηρ εὑρίσκωνται εἰς τὴν θέσιν των, τὸ θυσιαστήριον πάντοτε θὰ καπνίζῃ. Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ ποτὲ δὲν θὰ σβεσθῇ.

Ὅσα παιδιὰ ηὐτύχησαν νὰ λάβουν ἀπὸ τοὺς γονεῖς των τὸ ζωντανὸν αὐτὸ παράδειγμα τῆς προσευχῆς, οὐδέποτε τὸ ἐλησμόνησαν καὶ δὲν ἔπαυσαν μέχρι τέλους τῆς ζωῆς των νὰ προσεύχωνται, ἔστω καὶ ἂν ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸ σπίτι των καὶ ἔζησαν εἰς ξένην γῆν.

(ἀκολουθεῖ) ***Χρυσ. Ἀσκητοπούλου—Κιοσέογλου Δ. Φ.***